

ਦੀਕਰ ਰੀਤਾਂ

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૫૪૧૬ કિંમત ૧-૮-૦

ગ્રંથનામ ૫૭૨ રુબણ

વર્ગિક ૨-૩

જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપતી રસભરી ચતુરાણી સચિત્ર બાલવાતો

ચ તુ ર સુ જાણ

લેખક

મોહનલાલ ધામી

ચિત્રકાર

નગમોહન મિસ્ત્રી

કિંમત રૂ. ૧-૮-૮

એન. એમ. ઠક્કરની કુા.

બુકસેલર્સ : : પબ્લીશર્સ

૧૪૦ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ : ૨

૨૫૪૨૬

આવૃત્તિ વિભાગીય

ગુજરાત સરકાર
જાણીતો શબ્દ :—
ગુજરાતી પીરાઈ સંગ્રહ

૬-૩

બાલસાહિત્યમાં આ મારો પ્રથમ પ્રવેશ છે. મને બાળકો ખૂબ ગમે છે, પણ હું બાળકોને ગમીશ કે નહિ તે નથી કહી શકતો. એટલે ડરતાં ડરતાં ‘ચતુરસુબાળુ’ બાળકો સામે મુકું છું. મારા હૈયામાં વિશ્વાસ તો એવો જ છે કે બાળકો મને નિરાશ નહિ કરે. પછી તો બાળકોનાં મન પારખવાં સહેલાં નથી.

બાલસાહિત્યના આચાર્ય શ્રી નાગરદાસ ઇ. પટેલે મારી આ વાર્તા-ઓને પોતાની દૃષ્ટિ તળે ઝીલી છે અને ચતુરસુબાળુનાં રૂપરંગ પાછળ એમની જ પ્રેરણા ને મદદ છે. હું એમનો લાલ્લિક આભાર માનું છું.

આ વાર્તામાં એક બે વાર્તા મૌલિક છે, બાકીની બંગાળી બાલ-સાહિત્યમાંથી લીધી છે.

મોહનલાલ ધામી

અનુક્રમ

ચતુરસુબાળુ.....	૫	માયાવી તુંબડું.....	૪૫
બે ચોર.....	૨૦	બહુપ દિવાસળી.....	૫૮
બાપથી સવાયો	૨૦	દવલી દીકરી.....	૬૮
વિજળી.....	૭૬		

મુદ્રક

પ્રકાશક

રામદાસ ઇ. પટેલ
૨જી ની પ્રિન્ટરી

નંદલાલ એમ. ઠક્કર
એન. એમ. ઠક્કરની કં.

પ્રિન્ટેડ અટીટ રા. સુ. બા. ઇ. નં. ૨.

ચિ. વંસા.

ચિ. ચંદ્રિયા

ચિ. પ્રદિવાને

☆ ચતુર સુખણ ☆

ચતુર સુખણ

શાહી જમાનાની વાત છે. દિલ્હીના તખ્ત પર અકબર બાદશાહ રાજ કરતા હતા. તાનસેન જેવા ગવૈયા અને બિરબલ જેવા ચતુરસુખણ પુરુષો અકબરના રાજદરબારમાં રત્ન માફક શોભી રહ્યા હતા.

અકબર બાદશાહના વખતમાં દિલ્હીની જહોજલાલી ખૂબ હતી. સુગંધી તેલ અને અત્તરવાળાની દુકાનોથી માંડીને મોટા મોટા ઝવેરાતના વેપારીઓ દિલ્હીની બજારને શોભાવી રહ્યા હતા. આખા હિન્દુસ્તાનના પાટનગર તરીકે દિલ્હી દેશપરદેશમાં પંકાતું હતું. પાટનગરના કારણે અનેક પ્રકારના મોટા મોટા સોદાગરો અને વેપારીઓ આવતા, ઘણા રાજાઓ અને રાજકુમારો પણ દિલ્હીની જહોજલાલી નિહાળવા આવતા એ સિવાય મોટા મોટા શરાફોની ઘણી પેઢીઓ હોવાથી દિલ્હી દરેક રીતે સમૃદ્ધિવાન નગર ગણાતું.

દિલ્હી તો આજ પણ હિન્દુસ્તાનનું પાટનગર છે પણ શાહીજમાનામાં દેશની બધી સંપત્તિ દેશમાં જ રહેતી અને આજના પરદેશી જમાનામાં દેશની સમૃદ્ધિ દેશમાં ટકી શકતી નથી.

(૨)

એક દિવસે ચતુરસુબળે બિરબલ પોતાના મહેલમાં પોતાના એક મિત્ર સાથે શેત્રંજ રમતો ધરાનના ગાલિયા પર બેઠા હતા. આખા ખંડમાં ગુલાબનું અત્તર મહેકી રહ્યું હતું. થોડે દૂર એક હુકકા પડ્યો હતો, હુકકામાં કેસર કસ્તુરી મેળવેલી સુગંધી તમાકુ ભરી હતી અને રમતાં રમતાં બિરબલ વારંવાર હુકકા પીતો અને રૂપેરી ધૂમાડા કાઢતો હતો.

શેત્રંજની રમત રંગમાં ચગી હતી. બિરબલનો વજર મેદાન વચ્ચે પડ્યો હતો અને મિત્રના પ્યાદાઓને બચબિત બનાવી રહ્યા હતા. બિરબલનો મિત્ર પણ પાકો ખેલાડી હતો. તેણે ઘોડાની ચાલ એવી સરસ ચૂકી હતી કે બિરબલના વજરને આગળ ધપતાં પહેલાં સો ગરણે ગળીને પાણી પીવું પડે.

આ રીતે રમતનો રંગ ખરાબર જમ્યો હતો ત્યાં હબુરીયાએ આવી સલામ કરતાં કહ્યું: ‘ મહારાજ ! ’

‘કેમ શું કામ છે?’ બિરબલે રમતમાંજ નજર રાખતાં પૂછ્યું.

‘કોઈ વાણિયો ગૃહસ્થ આપને મળવા ઇચ્છે છે.’

હજુરીયાએ કહ્યું.

‘કહી દે, અત્યારે મને વખત નથી.’

‘મહારાજ! મેં વાણિયાને ઘણું કહ્યું પણ મળ્યા વગર ન જવાની પ્રતિજ્ઞા કરીને તે દ્વાર પાસે બેઠો છે.’

‘પાગલ નહિ તો! ઠીક....જા એને દિવાનખંડમાં બેસાડ....!’ કહી બિરબલે પોતાના વજીરને જોર આપવા થોડો કૂદાવ્યો.

બિરબલના મિત્રે કહ્યું: ‘ભાઈ, તું પહેલાં વાણિ-

યાને મળી આવ....આજની રમત ઘડીકમાં પુરી થાય એવી આશા નથી.’

‘સારું...તું થોડીવાર બેસજે. હું હમણાં જ પતાવી ને આવું છું....એવા માણસો પડ્યા છે કે ઘડિકેય ચેન લેવા ન દે !’ કહીને બિરબલ ઉભો થયો.

(૩)

દિવાનખંડમાં જ્યારે બિરબલ આવ્યો ત્યારે એક ગરીબ દેખાતો વાણિયો સંકોચાઈને એક ખૂણામાં ઉભો હતો. બિરબલને જોઈને વાણિયો એકદમ દોડીને એના પગમાં પડ્યો. બિરબલે વાણિયાના ચહેરા પર રમતી કરુણતા જોઈ લીધી....બિરબલે કહ્યું: ‘બાઈ, બેઠો થા....કહે તું શા માટે મળવા આવ્યો છે?’

‘નામદાર, હું મરી ગયો છું. આ ગામના બિહારી-શરાફે મારી જીંદગી ખરબાદ કરી નાખી. મને આપ દયા કરીને બચાવો.’ વાણિયો ગળગળો થઈને બોલ્યો.

બિરબલે એક આસન પર બેઠક લેતાં કહ્યું: ‘બાઈ, તું નીરાંતે બેસીને બધી વાત કહે....બિહારીલાલ શરાફે તારી જીંદગી કેવી રીતે ખરબાદ કરી?’

વાણિયાએ ગાલિયા પર બેસતાં કહ્યું: ‘ગરીબ પરવર, હું દિલ્હીના વતની છું મારું નામ સરપચંદ છે. કુટુંબમાં એક દીકરી સિવાય મારે કોઈ નથી.

દીકરીને મથુરામાં વરાવી છે અને તે સુખી છે. હું
 દિલ્હીમાં રેશમના વણાટનું કારખાનું ચલાવતો હતો.
 રેશમના વેપારમાં ધીરે ધીરે મારી પ્રગતિ થતી ગઈ
 અને મેં એક લાખ સોના મહોરો એકઠી કરી. બે વર્ષ
 પહેલાં મારો જીવાન દીકરો મરી ગયો અને મારી ધરવાળી
 પણ પુત્રશોકમાં મરી ગઈ. મારા માટે સંસાર ખારો ઝહેર
 જેવો થઈ ગયો. મેં હતાશ દૃષ્ટ્યે મારું કારખાનું વેચીને
 નિવૃત્તિ લીધી. ત્યાર પછી મેં જાંદગીના છેલ્લા દિવસો
 ધર્મધ્યાનમાં જાય એવી રીતે જીવવાનો વિચાર કર્યો અને
 એકવાર તીર્થયાત્રાએ જવાનો મનસુખો કર્યો. પુત્રશોકમાં
 ત્રણવાર મહિના વિતાવ્યા પછી મેં યાત્રાએ નીકળવાનું
 નક્કી કર્યું પણ મારી પાસે રહેલી એક લાખ સોનામ-
 હોરો મને મુંઝવવા લાગી. એટલે મેં ઘણા વિચાર પછી
 બધી સોનામહોરો લાલા ખિહારીલાલને ત્યાં અનામત
 મૂકવાનો નિર્ણય કર્યો. ખિહારીલાલ મારો બાળપણનો સાથી
 હતો....મેં તેને મારી સઘળી વાત કરી અને ખિહારી-
 લાલે મારી મિલકત સાચવવાનું માથે લીધું એટલે હું
 એક લાખ સોના મહોરો દઈ આવ્યો. ત્યાર પછી થોડી
 ઘણી મુડી સાથે લઈને તીર્થયાત્રાએ નીકળા ગયો. આજ
 દોઢ વરસે હું પાછો આવ્યો અને લાલાજી પાસે ગયો
 તો લાલાજીએ સોનામહોરો વિશે સાવ અજાણપણું બતા-

વ્યું. દયાળુ, મારું કોઈ છે જ નહિ....મારે એક લાખ સોનામહોરોમાંથી ધર્મ ધ્યાન અને દેવસેવા કરવી છે. બિહારીલાલ પાસેથી મને મારી સોનામહોરો મેળવી આપો....મહારાજ, આપ સિવાય મારા ગરીબનું કામ કોઈ પાર નહિ પાડી શકે.’

વાણિયાની હકીકત સાંભળીને બિરબલ બારે વિચારમાં પડી ગયો. થોડી વાર પછી તેણે વાણિયાના નિર્દોષ ચહેરા સામે જોઈને પ્રશ્ન કર્યો: ‘બિહારીલાલે તમને પાકી પહોંચ આપી છે!’

‘મેં લીધી જ નથી...મારો બાળસ્નેહી અને બાળદાન એટલે હું પહોંચ શા માટે લઉં! વળી યાત્રામાં વખતે ખોવાઈ જાય તો?’

‘હું...કોઈ સાક્ષી છે?’

‘ના મહારાજ, હું ને બિહારી બેજ વચ્ચે આ પ્રસંગ બન્યો છે...ભગવાન સિવાય કોઈ સાક્ષી નથી.’

બિરબલે ચિંતાતૂર વદને કહ્યું: ‘શેઠ, તમે કાલ સવારે મને મળજો હું રાતે વિચાર કરી રાખીશ...તમે સાચા છો અને તમારા પૈસા તમને મળી જશે.’

‘ભગવાન આપનું કલ્યાણ કરે.... આપ ચતુર-સુબલ છે. આપના સિવાય કોઈ મને માર્ગ બતાવી શકે એમ નથી.’

ત્યાર પછી ખિરબલે વાણિયાને આદર સહિત વિદાય કર્યો.

ખિરબલનો મિત્ર શેત્રંજ સામે રાહ બેતો. બેઠો હતો; ખિરબલે ચિંતાયુક્ત વદને ખંડમાં પ્રવેશ કર્યો. મિત્રે કહ્યું: ‘ઓહો, બહુવાર લાગી? ચાલ હવે....તારા વજરને ઉપાડી લેવાની ચાલ મેં વિચારી લીધી છે.’

‘આપણે આવતી કાલે રમીશું....આજ મારે એક મોટા વજરને ઉપાડી લેવાની ચાલ બેલવી છે.’ કહીને ખિરબલ એક આસન પર બેઠો અને હુકકાની નળી હાથમાં લીધી.

ખીજે દિવસે સૂરજ ઉગે તે પહેલાં જ સરૂપચંદ શેઠ ખિરબલના મહેલ પાસે જઈ પહોંચ્યો. ખિરબલ નાહી કપડાં બદલાવીને દૂધપાન કરી રહ્યો હતો ત્યાં દ્વારપાળે આવીને વાણિયાના આગમનની વાત જણાવી. ખિરબલે વાણિયાને પોતા પાસે બોલાવ્યો. કેસર કસ્તુરી વાળા દૂધનો એક કટોરો વાણિયા સામે મૂક્યો.

દૂધપાન કરી લીધા પછી ખિરબલે કહ્યું: ‘શેઠ, તમે આજ સંધ્યા વખતે લાલા ખિહારીલાલ પાસે જાઓ. અને તમારી સોનામહોરોની માગણી કરજો. તમને ના પાડે તો તમારે માત્ર એટલું જ કહેવાનું કે પહોંચ ને સાક્ષી વગર મારાથી ન્યાય મંદિરમાં જઈ શકાય તેમ

નથી એટલે કાલ સવારે ખિરબલને મળી સઘળી હકીકત કહીને શહેનશાહ પાસે જઈશ.’

વાણિયે કહ્યું: ‘નામદાર, આટલું કહ્યા પછી મારે શું કરવું?’

‘લાલાજી તમને તરત પૈસા આપી દેશે...અથવા આજ રાતે જ તમારે ઘેર આવીને સોના મહેરો મૂકી જશે.... પણ એક વાત યાદ રાખજો—સૂર્યાસ્ત પહેલાં તમે લાલાજી પાસે જશો નહિ.’

‘જેવી નામદારની આજ્ઞા.’ કહી વાણિયો વિચિત્ર કોયડાના વિચારમાં પડી ગયો.

ખિરબલે કહ્યું: ‘એક ખીજ વાત: તમે મારે ત્યાં આવ્યા છો એ વાત તમારે કોઈને કહેવી નહિ....ખાસ કરીને લાલાજીને ખબર ન પડવા દેવી.’

ત્યાર પછી સરૂપચંદશેઠે વિદાય લીધી.

ખિરબલે એક માણસને બોલાવી બિહારીલાલને તરત મળવા આવી જવાનું કહેવરાવ્યું અને પોતે સોનાનો હુકો લઈને દિવાનખંડમાં ગયો.

(૫)

બે ઘડી પછી ખિરબલના મહેલ સામે એક સુંદર પાલખી આવીને ઉભી રહી. પાલખીમાંથી એક શ્રીમંત

માણસ નીચે ઉતર્યો. દ્વારપાળોએ નીચા નમીને સલામી આપી. આ શ્રીમંત માનવી બીજું કોઈ નહિ પણ લાલા બિહારીલાલ હતા.

બિરબલનો હજુરીયો શેઠને માન સહિત દિવાન ખંડમાં લઈ ગયો. દિવાનખંડમાં પણ મૂકતાં જ બિરબલે ઉભા થઈ સત્કાર કરતાં હસીને કહ્યું: ‘પધારો શેઠ! આનંદમાં છો ને?’

નમસ્કાર કરીને બિહારીલાલે કહ્યું: ‘આપના દર્શન કરીને વિશેષ આનંદ થયો. હજુરે આ ગરીબને શા માટે યાદ કર્યો છે?’

બિરબલે માન સહિત આસન આપીને કહ્યું: ‘શેઠ, આપના બાગ્યની એક સુંદર તક મળી ગઈ છે.’

બિહારીલાલ શેઠ તો હર્ષભર્યા નયને આ ચતુર પુરુષના તેજસ્વી મોઢા સામે જોઈ રહ્યો.

બિરબલે કહ્યું: ‘ત્રણ દિવસ પહેલાં જહાંપનાહે મારા માથા પર એક બોળે મૂક્યો છે. એ બોળની જવાબદારી એટલી બધી થઈ પડી છે કે મને ત્રણ રાતથી ઊંઘ પણ નથી આવી. આજ હું નિશ્ચિંત થઈ શક્યો છું.’

‘ગરીબને લાયક જે કંઈ સેવા હોય તે ખુશીથી કરમાવો.’ બિહારીલાલ હજી કશું સમજી શક્યો નહોતો.

બિરબલે કહ્યું: ‘વાત એમ છે કે જહાંપનાહ

દિલ્હીમાં એક પ્રજાકીય ન્યાયનું પ્રમાણિક ન્યાયમંદિર સ્થાપવા માગે છે. આ ન્યાયમંદિરનો મુખ્ય ન્યાયાધિશ પ્રજામાંથી જ કોઈ આખરૂદાર પ્રમાણિક અને શ્રીમંત ગૃહસ્થ હોવો જોઈએ. આ પ્રજાકીય ન્યાયાધિશના હાથમાં મુખ્ય કાજ જેટલી સત્તા રહેશે અને એનો માન મર્તબો શાહી દરબારમાં એક પ્રધાન જેટલો જળવાશે. એ સિવાય દર વરસે શાહી ખજાનામાંથી એને સારી રકમનું સાલિયાણું મળશે. શહેનશાહે આ કામ મારા માથે મૂક્યું અને પાંચ દિવસમાં એવો કોઈ આખરૂદાર ગૃહસ્થ મારે ચૂંટી કાઢવો એવું ફરમાન કર્યું. ઘણી તપાસ અને ઘણા વિચારો પછી મારી નજરે આપ આ મર્તબાને યોગ્ય દેખાયા. જો આપ સંમત હો તો આવતી કાલે સાંજના આપને શહેનશાહ પાસે લઈ જઈ અને હું મોટા બોજામાંથી મુક્ત થાઉં.’

હર્ષ ભર્યા સ્વરે લાલાજી બોલી ઉઠ્યા: ‘ગરીબ ઉપર આપે મોટી દયા કરી.’

‘તો આપ આ કાર્ય માટે તૈયાર છો?’

‘જી હા...સેવક આપનો ગુલામ થવા પણ તૈયાર છે.’

તો આપ આવતીકાલે સાંજે મારે ત્યાં પધારજો એટલે આપણે સાથે જ શહેનશાહની હાજુરમાં જઈશું.’

‘જેવી આપની આજ્ઞા.’ બિહારીલાલની આંખ

સામે શાહી દરબારનો માન મર્તબો નાચવા લાગ્યો.

ત્યારપછી થોડી આડી અવળી વાતો કરીને શેઠ વિદાય થયા.

લાલાજીના ગયા પછી ખિરબલ આછું હસ્યો અને શાંતિથી હુકકો પીવા લાગ્યો.

(૬)

સૂર્યાસ્તને થોડી વાર હતી. લાલા ખિહારીલાલની હવેલીમાં આનંદનો પાર નહોતો. લાલાજીએ આજ પોતાના સઘળા નોકર ચાકરને ધનામ આપીને રાજ કર્યા હતા. પોતાના સગાસંબંધીઓને ઘેર બોલાવી ભાત-ભાતનાં ભોજન જમાડ્યાં અને શાહીદરબારમાં મળનારા ભવ્ય મર્તબાની વાત કરી. બધા સાંભળીને ખૂબ રાજ થયા અને શેઠના ભાગ્યને ધન્યવાદ દેવા લાગ્યા.

હવેલીના ચોગાનમાં બધા બેઠા હતા. આનંદ કલરવ મચી રહ્યો હતો. લાલાજી મૂંછે વળ ચડાવી ભારે રંગમાં આવી ગયા હતા.

સૂર્યાસ્ત થયો. નોકર ચાકરે હીપમાળાઓ પ્રગટાવી. સાથેસાથે હવેલીના દ્વારપાસે સરૂપચંદશેઠની સ્વારી પણ આવી પહોંચી.

સરૂપચંદ અંદર આવ્યો. શેઠ આ લેણીયાતને જોઈને ચમક્યા. કદાચ આટલા બધા મહેમાનો વચ્ચે

આ વાણિયો વાત કરશે તો સારું નહિ ગણાય એમ ધારી
તેઓ ઉભા થયા અને સરૂપચંદને એક તરફ લઈ જઈ
બોલ્યા:

‘કેમ બાઈ, તું શા માટે આવ્યો છે?’

‘લાલાજી, મારી અનામત મને મળવી જોઈએ.’

‘જે સરૂપચંદ, તારી અનામત મારી પાસે નથી...
તેમ તેં મારે ત્યાં અનામત મૂકી છે એવો કોઈ પુરાવો
પણ નથી. માટે તું તારે રસ્તે ચાલ્યો જાય એ વધારે
સારું છે. નહિ તો મારે સખત હાથે કામ લેવું પડશે.’
લાલાજીએ મિજબામાં કહ્યું.

સરૂપચંદે નમ્રતાથી કહ્યું: ‘બાઈ, આવો અધર્મ
તારા જેવા ગૃહસ્થને ન શોભે. શું કરું હું લાચાર છું
કે મારી પાસે કશો પુરાવો નથી. નહિ તો હું તને
ન્યાયમંદિરમાં જ ધસડત...પણ મારા હાથ હેઠા પડ્યા
છે. છતાં હું મારી સોનામહોરો જતી નહિ કરું. મેં
લોહીનો પક્ષીનો કરીને ધન ભેગું કર્યું હતું. હું
આવતી કાલે સવારે રાજખિરબલને મળીશ અને સઘળી
વાત એમને કહી જહાંપનાહની હઝુરમાં પહોંચીશ.
ખિરબલ ઘણા દયાળુ છે...મને જરૂર શહેનશાહ પાસે
લઈ જશે.’

સરૂપચંદના આ શબ્દો સાંભળીને લાલાજીની છાતીમાં

ધૂનરો થયો છતાં પણ તેમણે મિજબાનમાં કહ્યું: ‘જ તારાથી થાય તે કરી લેજે.’

સરૂપચંદ કશું બોલ્યા વગર ચાલ્યો ગયો. થોડી-વાર પછી મેમાનો પણ વિદાય થયા....અને લાલાજીના મનમાં ચિંતાએ ઘર ક્યું. વખતે સરૂપચંદ સવારે ખિરબલને મળે અને એની વાત સાંભળીને ખિરબલ મારી પ્રમાણિકતા ઉપર શંકિત બને તો શાહીદખારનો મર્તબો હવામાં જ ઉડી જાય. આ કરતાં તો એક લાખ સોનામહોરો આપી દેવી સારી. ન્યાયવિશના હે દામાં ધણી મહોરો ભેગી કરી શકાશે. વળી શાહી દરબારનું માન કાંઈ એછી ઈજ્જત વાળું નથી.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને લાલાજી પોતાના ધનભંડારમાં ગયા અને એક લાખ સોનામહોરોની થેલીઓ બહાર કઢાવી.

થોડીવાર પછી એક ગાડીમાં સોનામહોરો લઈને તેઓ સરૂપચંદને ઘેર ગયા.

સરૂપચંદ તો બિયારો ચિંતામાં તરફડતો પથારીમાં પડ્યો હતો. ત્યાં નીચેથી લાલાજીનો અવાજ સંભળાયો. સરૂપચંદ નીચે આવ્યો. સોનામહોરની થેલીઓ ધીમે ધીમે અંદર મૂકાવી અને લાલાજીહત્રી ને બોલ્યા! ‘મિત્ર, હું તો તારી પરીક્ષા કરતો હતો. મારે પરાયા ધનને શું

કરવું છે ? હું મારું ભોગવું એટલે ખસ. ભાઈ, તું તારે તારું ધન વાપરીને સુખી થા. ’

સરૂપચંદના આશ્ચર્યનો પાર જ નહોતો. આ કંઈ જાતનો ચમત્કાર થયો હશે તે એના જાણવામાં આવ્યું જ નહિ. સરૂપચંદે સોનામહોરો વ્યવસ્થિત મુકીને મનથી ખિરખલને આશીર્વાદ આપ્યા.

(૭)

વહેલી સવારે સરૂપચંદે ખિરખલને ત્યાં જઈ સોનામહોરો મળી ગયાની વાત કરી અને ખિરખલનો ઘણો આભાર માન્યો. ખિરખલે કહ્યું: ‘શેઠ, હવે તમે તમારી સંપત્તિ ધર્મકાર્યમાં વાપરો.

સરૂપચંદે ખિરખલની ખુદ્દિની પ્રસંશા કરતો કરતો

પોતાના ઘેર ગયો.

સાંજ પહેલાં તો લાલાજી બની ઠનીને ખિરબલના મહેલમાં આવી પહોંચ્યા.

ખિરબલે લાલાજીનો ભાવભર્યો સત્કાર કર્યો અને તાજાં ફળો પણ ખવરાવ્યાં ત્યાર પછી ખિરબલે કહ્યું: 'શેઠ, રાજ વાજ ને વાંદરા વાળી કહેવત ખોટી નથી. આજ ખપોરના મેં શહેનશાહની હજુરમાં આ સંબંધી વાત કરી એટલે જહાંપનાહે કહ્યું, આ વર્ષમાં બીજાં ઘણાં કામો કરવાનાં હોવાથી આ કામ આવતા વર્ષ પર મુલતવી રાખવાનો નિર્ણય કર્યો છે. મેં એમને ઘણા સમજાવ્યા; ત્યાં સુધી કહ્યું કે બિહારીલાલ જેવા પ્રમાણિક નાગરીક ફરી હાથમાં નહિ આવે પણ રાજહઠ એટલે ખતમ ! હવે મારે તમારી માફી માગવાની રહે છે...તમારા જેવા કામઘંઘા વાળા માણસને મેં તકલીફ આપી છે....'

લાલાજી તો ખિચારા કાળા બઠ પડી ગયા. લાખ સોનામહોરો ગઢ અને શાહી દરબારનો મર્તબો પણ ગયો.

થોડી વાર પછી નિરાશ હૈયે લાલા બિહારીલાલ પોતાને ઘેર ગયા.

ખિરબલની બુદ્ધિ અપાર હતી તેથી જ શહેનશાહ અકબર એમને ભારે માન આપી ને સાચવતા અને ચતુરસુખણ કહીને ભાવથી બોલાવતા.

બે ચોર

એક ગામમાં બે ચોર રહેતા હતા. મોટા ચોરનું નામ પંચુ અને નાના ચોરનું નામ હતું રામુ. ચોરી કરવાનો જ એ લોકોનો ધંધો હતો. તેથી જ ગામના લોકો એ બંનેને મોટા ચોર અને નાના ચોર કહીને બોલાવતા. છેવટે એવું થયું કે ગામમાં ગમે તેના ઘરમાં ચોરી થઈ હોય તો પણ પંચુ અને રામુના માથે જ શક જાય. એ બંને નિર્દોષ હોય છતાં પણ એ લોકોને સજા ભોગવવી પડે.

આમ વગર દોષે સજા ભોગવી ભોગવીને છેવટે બંને કંટાળી ગયા અને ગામ છોડીને ચાલ્યા ગયા. બંનેએ મળીને નક્કી કર્યું કે હવે ચોરી ન કરવી. મહેનત મજૂરી કરીને પેટ ભરવું.

આ પ્રમાણે નક્કી કરીને નોકરી માટે બંને જણા બાબુના એક ગામમાં ગયા. એક ઠેકાણે બંનેને કામ મળી ગયું. મોટા ચોર પંચુ એક ચંપાના ઝાડને પાણી પાતો અને નાના ચોર રામુ એક ગાય ચરાવતો.

રોજ સવારે ઉઠીને પંચુ ચંપાના ઝાડને ડાલ ભરીભરીને પાણી પાતો. પણ ચંપાનું ઝાડ કોણ જાણે કેવું યે કમનસિખ હતું કે જોટલું પાણી પાય તેટલું

થોડી જ વારમાં શોષાઈ જાય. આમ પાણી પાતાં પાતાં સાંજ પડી જતી. પછી તે થાકીને સૂઈ જતો.

આ તરફ નાના ચોર રામુની પણ એવી જ દશા હતી. જે ગાયને તે ચારતો હતો એ ગાય આખા ગામમાં બધા કરતાં પાછા અને તોફાની હતી. એને જે પાદરમાં કે સીમમાં લઈ જાય તો ધ્યાન ચુકાવીને ગમે તેના ખેતરમાં ધૂસી જાય અને મોલનો કચરધાણુ વાળી નાખે રામુ એને પકડવા જાય ત્યાં ગાય કેઈ બીજા ખેતરમાં ધૂસી હોય. ખેતરના રખોપીઆ મોલની બરબાદી જોઈને રામુને ગાળો બાંડ્યા કરતા. પણ રામુ હજારો પ્રયત્ન કરવા છતાંય ગાયને કાબુમાં રાખી શકતો નહિ. છેવટે સંધ્યા વખતે માંડ માંડ ગાયને પકડી ઘર તરફ પાછો ફરતો. ને ઘેર આવીને જોતો ત્યારે પંચુ બર ઊંઘમાં સૂતો હોય.

એક દિવસ પંચુએ રામુને કહ્યું: ‘આટલું બધું મોડું કેમ થાય છે? રામુ !’

રામુએ કહ્યું: ‘શી વાત કરું બાઈ, ગામને પાદર આતરાદી દશે એક મઝાની તલાવડી છે, તલાવડીના કાંઠા પાસે ખુલ્લું મેદાન છે, ત્યાં ગાયને છૂટી મૂકી દઈ છું અને એક આંખાના ઝાડ નીચે ફાળીયુ પાથરીને હું આરામ લઈ છું. તલાવડીની ઠંડક, આંખાનો છાંયો

અને ખુલ્લી હવા, તરત ઊંઘ આવી જાય છે. સંધ્યા પહેલાં મારી ઊંઘ ઉડતી જ નથી એટલે ઘેર આવતાં મોડું થાય છે. આપણને તો આ કામમાં મજા છે. તારું કામ કેવુંક છે ?

‘મારી વાત પૂછે છે ? મને તો સૂઈ રહેવાનો ઘણો સમય મળે છે. ચંપાને પાણી પાછને તરત હું સૂઈ જઈ છું તે ઠેઠ અત્યારે ઉઠું છું. મને તો આ કામ ઘણું ગમે છે.’ પંચુએ કહ્યું.

રામુએ કહ્યું : ‘તું ગમે તે કહે પણ મારું કામ ઘણા સુખવાળું છે. આવું નીરાંતનું કામ તો એક પણ ન મળે.’

ખરી રીતે બંનેની વાત ખોટી હતી, પણ પરિણામ જુદું આવ્યું. પંચુને રામુની વાતપર વિશ્વાસ બેઠો. તેણે વિચાર્યું, નીરાંતનું કામ છે તેથી જ રામુ સાંજ સુધી સૂઈને મોડો ઘેર આવે છે. રામુને પંચુની વાત પર વિશ્વાસ બેઠો કે, પંચુનું કામ ઘણા આરામવાળું છે, તેથી જ તે શાંતિથી સૂઈ શકે છે. આ રીતે બંને એ વિચારીને પરસ્પરના કામની અદલા બદલી કરવાનો મનથી નિર્ણય કર્યો.

બીજે દિવસે પંચુએ કહ્યું : ‘રામુ, ચાલ આપણે કામ બદલાવી નાખીએ. તું ચંપાના ઝાડને પાણી પા

ને હું ગાય ચારવા જઉં; કેમ રોજ છે ને ?’

‘જરૂર, તારી ઇચ્છા મારું કામ કરવાની હોય અને તારું કામ મને સોંપવાની હોય તો મારે કશો વાંધો નથી. હું તને એક જ સલાહ આપું છું કે તલાવડીના કાંઠે જમીન પર સૂઈ રહેવા કરતાં સાથે એકાદ ખાટલો લઈ જઈશ તો તને ઘણો આનંદ આવશે.’

આ રીતે બંનેએ કામ બદલાવ્યાં. પંચુએ વિચાર્યું, ‘માંડ છૂટ્યો...મારી જીત થઈ. ગાય ચારવામાં ઘણો આરામ મળશે.’

ત્યારપછી વહેલું પરોઢ થાય ન થાય ત્યાં પંચુ ગાય અને ખાટલો લઈને નીકળી પડ્યો. અને રામુ ચંપાને પાણી પાવા ગયો. તેણે વિચાર્યું, એક કે બે ડોલ પાણી ઘણું થઈ પડશે. આમ ધારીને તેણે ઝપાટા બંધ બે ડોલ પાણી રેડી દીધું. પણ ભારે આશ્ચર્ય સાથે રામુએ જોયું તો બે ડોલ પાણીથી જમીન લીલી થાય એ પહેલાં જ બધું પાણી શોષાઈ ગયું. ત્યાર પછી તેણે બીજી એક ડોલ ભરીને પાણી નાખ્યું. તે પણ ચૂસાઈ ગયું. આમ ડોલ ઉપર ડોલ ભરીભરીને રેડતાં તે પરેશાન થઈ ગયો. સાંજ પડવા આવીએટલે અધમૂવો થઈને તેણે પાણી પાવું બંધ કર્યું.

આ તરફ પંચુની રામાયણ પણ એવી જ હતી,

દુઃખ અને હસવું બંને સાથે આવે. તેણે તલાવડીના કાંઠે ગાયને છૂટી મૂકી અને પોતે એક આંખા નીચે ખાટલો ઢાળીને આસન જમાવ્યું ત્યાં તો ગાય દોડીને કોઠના ખેતરમાં ધુસી. પંચુ પણ પાછળ દોડ્યો. જતી વખતે માથા પર ખાટલો લેવો ન જુઓ, વખતે કોઈ ઉઠાવી જાય તો!

પંચુને પાછળ આવતો જોઈને ગાય દોડીને ખીજ ખેતરમાં ધુસી. પંચુ પણ ખાટલો માથે રાખીને ગાય પાછળ દોડ્યો. આ રીતે પંચુએ આખો દિવસ માથા પર ખાટલો લઈને ગાય પાછળ દોડાદોડી કરી. જેનાં ખેતર ખુંદાયા હતાં ને બધા પંચુને ગાળો ભાંડવા લાગ્યા.

પંચુ પણ આ રીતનું અપમાન સહીને ખૂબ ખીજ્યો હતો, તેમાં વળી આખા દિવસની દોડધામ અને કડકડીને લાગેલી જૂખ. પણ થાય શું, ગાયને પકડીને લઈ તો જવી જ રહી. એટલે જ્યાં સુધી ગાય કબજામાં ન આવી ત્યાં સુધી એ જાંખ્યો નહિ. પોતાની બુદ્ધિના દોષથી આમ બન્યું છે, એમ માનીને એ પોતાની જાતને ધિક્કારવા લાગ્યો. સાંજ પડી તો પણ ગાય હાથમાં ન આવી એટલે ખીજ એ ચાર માણસોની મદદથી ગાયને પકડી તે થાક્યો પાક્યો ઘેર આવ્યો.

રાતે જ્યારે બંને મળ્યા ત્યારે રાત્રીએ પંચુને પૂછ્યું:

‘કાં ભાઈ મારું કામ કેવુંક લાગ્યું !’

પંચુએ ઉત્તર આપ્યો: ‘જેવું તને મારું કામ લાગ્યું છે તેવું જ મને તારું કામ લાગ્યું છે, બલકે એ કરતાં એ સારું.’

આમ બંને એકબીજાની મશ્કરી સમજીને દુઃખમાં પણ હસવા લાગ્યા.

રામુએ કહ્યું: ‘મારો મત તો એવો છે કે આપણે ચાર હતા એ જ સારું હતું, તું શું કહે છે?’

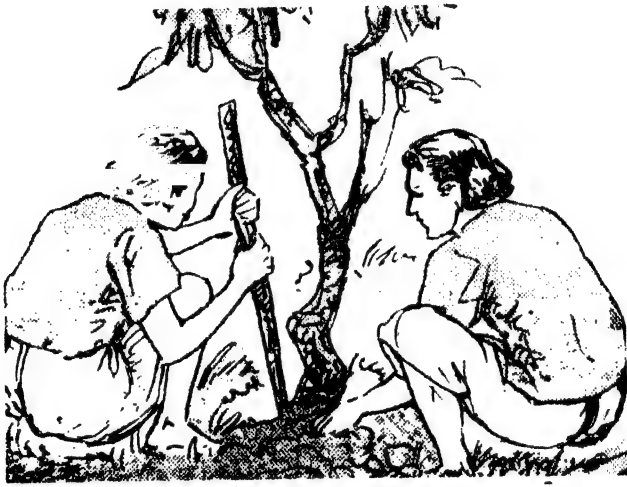
‘એ વાત સાચી છે. પણ ભાઈ, મેં આવી નાના-યક ગાય છાંદગીમાં પણ કદી જોઈ નથી. મને લાગે છે કે પૃથ્વીમાં આ ગાયની જોડી પણ નહિ હોય.’ પંચુએ કહ્યું.

‘એ તો ઠીક છે! આવી ગાય તો કદાચ મળે, પણ ભાઈ! આવું વિચિત્ર ચંપાનું ઝાડ મેં કદી જોયું નથી. આટલું આટલું પાણી નાખ્યું પણ કોણ જાણે કયાંય ચાલ્યું ગયું! એની નીચે શું તળાવ બળાવ હશે કે?’

‘જરૂર કાંઈક તો હોવું જ જોઈએ. આપણે ખોદી-એ એટલે ખખર પડે.’ પંચુએ કહ્યું.

ત્યાર પછી બંનેએ નક્કી કર્યું કે રાતેબધા સૂઈ જાય ત્યારે ચંપાના ઝાડ નીચે શું છે એ તપાસ કરવી

મધરાત પછી ઘરનાં બધાં માણસો ભર ઊંઘમાં પોઢી ગયાં ત્યારે બંને ચોર કોઢાળી પાવડા લઈને તપાસ કરવા ગયા. ચંપાના ઝાડને ખોદતાં ખોદતાં કોશની અણી કોઈ સખત ચીજ સાથે અથડાઈ અને

રણકો થયો. અવાજ સાંભળીને બંનેને આશ્ચર્ય થયું. એટલે બમણા ઉત્સાહથી બંને ખોદવા લાગ્યા. અચાનક રામુ ભેઠ શક્યો કે કંઈક ચળકે છે. આશ્ચર્યથી ભ્રેયું તો રૂપાનો એક ચરૂ છે અને એમાં અગણિત સોનામહોરો ભરી છે. પણ તેણે પંચુને ઠગવા ખાતર તરત કહ્યું: ‘એ બીજું કશું નથી. ફઠણ પાણો લાગે છે.’ પણ પંચુને રામુની વાત પર વિશ્વાસ ન બેઠો, તેણે ત્યાં છાની નિશાની રાખી પણ મોઢેથી એવો ભાવ દેખાડ્યો કે

પોતે રામુની વાતમાં સંમત થયો છે.

આ પ્રમાણે ઘડીક ખોદીને બંને થાક્યા પાક્યા સૂઈ રહેવા ગયા. બે ત્રણ કલાક પછી પંચુએ જોયું, કે રામુ ભર ઊંઘમાં સૂતો છે, એટલે તે ધીરે ધીરે ચંપાના ઝાડ પાસે ગયો અને જ્યાં નિશાન રાખ્યું હતું ત્યાં ખોદવા લાગ્યો. થોડીવારમાં જ તેણે ચરૂ બહાર કાઢ્યો. આ આખો ચરૂ હજમ કરી જવાની દાનત રાખીને તેણે બાબુના એક તલાવડામાં અને છૂપાવી દીધો.

ઘેર આવીને તે છાનો માનો રામુની બાબુમાં સૂઈ ગયો.

થોડીવાર પછી રામુ જાગ્યો, પંચુને સૂઈ ગયેલો જોઈને તે ચરૂ મેળવવા ચંપાના ઝાડ પાસે ગયો. પણ ત્યાં તો ચરૂ હતો નહિ. તેણે વિચાર્યું, આ કામ પંચુ સિવાય બીજા કોઈનું ન હોય. જરૂર પંચુએ ક્યાંક છૂપાવ્યો હશે. એટલે તે પાછો ઘેર આવ્યો અને સૂઈ ગયેલા પંચુનું બરાબર નીરિક્ષણ કર્યું. કોઈ રસ્તો મળી જાય એ આશાએ.

ઘણીવાર પછી અચાનક તેની નજર પંચુના ગારા-વાળા પગ ઉપર પડી. તે સમજી શક્યો કે સોનામહોરનો ચરૂ બાબુના તળાવડામાં ક્યાંક છૂપાવ્યો લાગે છે.

તરત તે નજીકના તળાવડા પાસે આવ્યો પણ કંઈ

સ્થળે ચરૂ ધૂપાવ્યો હશે તે સમજી શકાયું નહિ, એટલે તેણે તળાવડામાં ઉતરીને ચારે તરફ તપાસ કરવા માંડી. અંતે એક ખૂણામાંથી ચરૂ મળી ગયો. તરત ચરૂ લઇને તે બહાર નીકળ્યો અને પેલી તોફાની ગાય પર ચરૂ મૂકી વહેલી સવારે તે ગાય લઇને ચાલી નીકળ્યો.

સવારે પંચુ ઉઠ્યો અને રામુને ત્યાં જોયો નહિ. એટલે તરત પંચુ તલાવડા પાસે ગયો. ત્યાં જઇને જોયું તો તો ચરૂ ઉપડી ગયો હતો. તરત તે સમજી ગયો કે રામુ સોનામહોરનો ચરૂ લઇને નાસી ગયો છે. પંચુ બારે વિમાસણમાં પડ્યો, રામુ કંઈ તરફ ગયો હશે? ઘણા વિચાર પછી તેણે નક્કી કર્યું કે રામુ દેશ તરફ જ ગયો હશે, તરત તે પણ રામુને પકડી પાડવા પોતાના ગામ તરફ ઉપડ્યો.

રસ્તામાં જતાં જતાં પંચુએ પોતાની પાસે જે કંઈ પૈસા હતા તેની એક જોડ સરસ દિલ્હીશાઈ મોજડી લીધી અને એકદમ તે આડે રસ્તેથી આગળ જવા રવાના થયો. તેણે ધાર્યું હતું કે ગાયને દોરીને આવતાં રામુને ઢીલ થશે.

આગળ જઈ મુખ્ય રસ્તા પર આવીને તેણે જોયું તો રામુના કે ગાયના સગડ, દેખાયા નહિ. એટલે તેણે દિલ્હીશાઈ મોજડીમાંથી એક નંગ રસ્તા વચ્ચે મૂકી

દીધું અને થોડે દૂર ખીજું નંગ મૂકી દીધું પછી પોતે નજીકના એક ઝાડને આથે ધૂપાઈ ગયો.

થોડી વાર થઈ હશે ત્યાં તો રામુ એ રસ્તા પર આવ્યો. રસ્તામાં સુંદર મોજડી જોઈને તે ભારે આશ્ચર્યમાં પડ્યો. રસ્તા વચ્ચે આવી કીંમતી મોજડી કોણ બૂલી ગયું હશે. થોડી વાર વિચાર કરીને તેણે મોજડી ઉપાડી લીધી. તેના મનમાં થયું, હવે હું મોટો માણસ થયો છું, મને આવી રૂપાળી મોજડી જ શોભે, પણ એક મોજડીને શું કરવી? એ વિચાર આવતાં તેણે મોજડી ફેંકી દીધી. થોડે આગળ જતાં એવી ને એવી ખીજમોજડી મળી; માથાપર હાથ મૂકીને તે ઉભો રહ્યો. હાય હાય! આગળ મળેલી મોજડી ફેંકી દીધી નહોત તો સારું થાત. ધડીક વિચારીને તેણે મહોરના ચરૂ વાળી ગાય એક ઝાડ સાથે બાંધી અને તે આગળ નાખી દીધેલી મોજડી લેવા ગયો.

પંચુ ધૂપાઈને બધું જોતો હતો, આવો સુયોગ મળ્યો એટલે તે બહાર આવ્યો અને સોનામહોરના ચરૂ વાળી ગાય છોડીને ચાલતો થયો.

રામુ હાથમાં મોજડી લઈ ને પાછો આવ્યો ત્યારે નહોતી ગાય કે નહોતો સોનાનો ચરૂ! તેણે ધાયુરું કે આ કામ પંચુ સિવાય ખીજ કોઈનું ન હોય. એટલે રામુ આડે

રસ્તેથી ઝપાટાબંધ ચાલીને પંચુ પહેલાં ગામમાં પહોંચી ગયો.

ગામમાં ગયા પછી તે સીધો પંચુને ઘેર ગયો. અને ડેલી પાછળ સંતાઈને ઉભો રહ્યો. થોડી વાર પછી પંચુ આવ્યો. એટલે રામુએ ડેલીનાં કમાડ પાછળથી નીકળીને કહ્યું: ‘આવ ભાઈ ! સુખરૂપ પહોંચી ગયોને ! ચાલ હવે બધા ઝગડા બંધ કરીને આપણે આ મહોરો સરખા ભાગે વહેંચી લઈએ.’

રામુની આ વાતથી પંચુને આનંદ થયો. એક ઓરડામાં જઈને બંનેએ સોના મહોરોનો ઢગત્રો કરીને સરખા ભાગ પાડ્યા. ભાગ પાડ્યા પછી એક સોના મહોર વધી પડી. વધારાની સોનામહોર માટે બંને નક્કી કર્યું કે આવતી કાલે બજારમાં આ વધારાની સોનામહોર વેચી નાખવી અને એના જે રૂપિયા આવે તે સરખે ભાગે વહેંચી લેવા.

પણ આ બધી સોનામહોરો આજની રાત્રીમાં રાખવી એ બાબતનો બંને વચ્ચે ભારે વિવાદ થયો. અંતે પંચુને ત્યાંજ આ બધો માલ એક રાત રાખવો એમ નક્કી થયું અને રામુ પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો.

રામુ ગયા પછી પંચુએ પોતાનાં સ્ત્રી બાળકોને બોલાવી કહ્યું: ‘કાલ સવારે રામુ પોતાનો ભાગ લેવા

આવશે પણ મારી ઇચ્છા એને ભાગ આપવાની નથી એથી કાલ સવારે હું ફૂળી વચ્ચે મડદા માફક પડ્યો રહીશ, તમે મારા શરીર ઉપર એક ચાદર ઢાંકી દેજો. રામુ ડેલીમાં પગ મૂકે કે તરત જ તમે બધાં રોકકળ શરૂ કરી દેજો, અને રામુને કહેજો કે ગઈ રાતે અચાનક ઉલટી થવાથી મોત થયું છે. એટલે તે તરત ચાલ્યો જશે અને મિલકત બધી મારા હાથમાં રહેશે. ’

‘બીજે દિવસે સવારે ફૂળીમાં એક ખાટલો નખાવી પંચુ સૂઈ ગયો. એના પર ચાદર ઓઢાડવામાં આવી. જ્યારે રામુ આવ્યો ત્યારે પંચુની સ્ત્રી અને છોકરાંઓ રોતાં કૂટતાં બોલવા લાગ્યાં: ‘હાય, હવે તમે કેની પાસે આવ્યા છો ? તમારા ભાઈ તો છે નહિ, ગઈ રાતે જ મરી ગયા છે... જુઓને એમનો દેહ પડ્યો છે.’ આ પ્રમાણે કહીને વધુ બેરથી રડવું શરૂ કર્યું. રામુ પંચુની ચાલાકી સમજી ગયો અને બોલ્યો: ‘અરેરે, પંચુ ઘણો લાયક માણસ હતો, હું તો એને મારા મોટા ભાઈ માફક માનતો...હવે એના જેવો મિત્ર મને નહિ મળે... ભગવાનની ઇચ્છા પ્રમાણે થયું, એની અંતિમ ક્રિયા કર્યા વગર મારાથી જવાય તેમ હતું?’

આમ કહી ખાટલા સાથે પંચુનો દેહ બાંધી અગ્નિદાહ દેવા માટે રામુ એને ઉપાડીને રોતો રોતો

ચાલતો થયો.

ખાટલા સાથે ખૂબ ચસકાવીને બંધ બાંધવામાં આવેલા હોવાથી પંચુના દેહને ભારે પીડા થવા લાગી, હાથ પગમાં ઘણે ઠેકાણે તો વાઢ પડી ગયા હતા. છતાં પણ પકડાઈ જવાના ભયથી પંચુ મડદા માફક પડ્યો રહ્યો.

રમશાન ઘણું છેડે હતું, ત્યાં પહોંચનાં લગભગ સંધ્યા થઈ ગઈ. ચિતા ખડકયા પછી રામુએ જોયું તો પોતે દીવાસળી નહોતો લાવ્યો. હવે શું કરવું ! પંચુને મૂકીને જાય તો એ છટકયા વગર રહે નહિ. છેવટે બાબુના જાડની મજબુત ડાળે પંચુના ખાટલાને બરોબર લટકાવી રાંઢવુ પકડીને પોતે પણ જાડની ઉપરની ડાળીપર ચડી ગયો.

બરાબર આ સમયે લુંટારાઓની એક ટોળી આ રસ્તેથી નીકળી. એ લોકોએ મદદું ટીંગાતુ જોઈને શુભ શકુન માન્યા. નક્કી કર્યું કે આજ લૂંટમાં સફળતા મળશે. વળતાં આવીને આ મડદાનો અગ્નિદાહ આપણે જરૂર કરીશું.

આમ વિચારીને એલોકો ગામમાં ગયા અને એક માલદાર વેપારીનું ઘર ફાડી દર દાગીના અને પૈસા લૂંટીને બીજે દિવસે પરોઢીએ પાછા આવ્યા. હજી જાંખુ જાંખુ અંધારું હતું. એ લોકોએ જોયું તો હજી

મડદું લટકતું હતું.

ચિના સરખી કરીને લુંટારૂઓ મડદાને છોડવા બંધ ત્યાં એક બનાવ બન્યો. મડદુ પોતાની મેળે જ કુદીને ધરતી પર પડ્યું. સાથે સાથે રામુ પણ નીચે કુદી પડ્યો. બે જણાને આ રીતે નીચે પડતા બેઠને લૂંટનો સઘળો માલ ત્યાં ને ત્યાં મૂકી લૂંટારાઓ બચના માર્યા એકદમ ભાગવા માંડ્યા. એ લોકોએ ધાર્યું કે મડદું ભૂત થયું છે અને પાછળથી કોઈ પિશાચ નીચે આવ્યો છે.

પંચુ અને રામુ ખૂબ રાજ થયા. લૂંટનો માલ ઘેર લઈ જઈ બધી ચીજોના સરખા ભાગ કરી પોત પોતાને ઘેર સુખથી રહેવા લાગ્યા.

બાપથી સવાયો

પંચુ અને રામુને દીકરા હતા. પોતે ચોરી કરીને ધનવાન બન્યા છે એટલે પોતાના છોકરાઓ પણ ચોર વિદ્યામાં કુશળ બને એમ ધારી બંનેએ પોતાના છોકરાઓને ચોરવિદ્યા શિખવતી એક નિશાળમાં દાખલ કર્યા.

પંચુનો છોકરો તો ચોરવિદ્યામાં એના બાપથી પણ

બાહોશ બન્યો. શિક્ષણ પુરું થયું એટલે એક દિવસ વિદ્યાની પરીક્ષા માટે પંચુના છોકરાને ચોરી કરવાનું કહેવામાં આવ્યું.

બાળુમાં જ એક

ખડનું મકાન હતું. એમાં એક ડાસો ને એક ડાસી રહેતાં હતાં. ઘર ઘણું જૂનું થઈ ગયું હતું, ઘરમાં ઉંદરડાં પણ આવ જ કરી શકતાં. ડાસોડાસી ઘણાં ગરીબ હતાં, તુટ્યા ફુટ્યા ઝુંપડા ઉપર માંચડો બનાવીને રહેતાં. ફળીઆમાં જ એક આંબાનું ઝાડ હતું. આંબાને ખૂંમજ ફેરીએ આવતી. આંબાની ફેરીએ કોઈ ચોરી ન જાય એટલા માટે ડાસો ડાસી આંબા નીચે જ સૂઈ રહેતાં. પંચુના છોકરાને રાતે ડાસો ડાસી સૂઈ જાય એટલે ફેરીએ ચોરી લાવવાનું કહેવામાં આવ્યું.

પંચુને છોકરો ફેરીએ ચોરવાનું કામ મળતાં રાજ થયો, પણ એણે ત્રણ ચીજ માગી. એક છરી, એક દોરી

અને એક બિલાડી.

આ ત્રણ વસ્તુઓ લઈને તે ડોસાના મકાન આગળ ધૂપાઈ ગયો. હજી ડોસો ડોસી વાતો કરતાં હતાં. છેવટે તેઓ શાંત થઈ ગયાં. તેઓ સૂઈ ગયાં છે એમ ધારી પંચુનો દીકરો ધીરે પગલે અંદર ગયો અને આસ્તેથી માંચડા પર ચડવા લાગ્યો. તે જ્યારે ઉપર ચડવા લાગ્યો ત્યારે ધાસના ખખડાટથી ડોસીની ઊંઘ ઉડી ગઈ. ત્યાર પછી ડોસાને ઠેલો દઈને ડોસી બોલી: ‘માંચડા ઉપર કોઈ ચડતું હોય એમ લાગે છે, જરૂર કોઈ ફેરીઓ ચોરવા આવ્યું હશે.’

બરાબર આ સમયે પંચુના છોકરાએ બિલાડીનું પૂછડું આમળ્યું, બિલાડીએ એક તીણી ચીસ નાખી. બિલાડીનો અવાજ સાંભળીને ડોસો બોલ્યો: ‘કોઈ નથી લાગતું. બિલાડી છે, ચોર તે વળી ક્યાંથી આવવાનો હતો?’ ફરી પાછાં બંને શાંત થઈ ને સૂઈ ગયાં એટલી વારમાં પંચુના દીકરાએ છરી કાઢીને ફેરીઓ લેવા માંડી. પણ મુશ્કેલી તો હવે જ ઉભી થઈ, નીચે ઉતરવું કેવી રીતે? પંચુનો દીકરો વિચારમાં પડ્યો.

પણ ડોસીને ઊંઘ નહોતી આવી, એને શક રહી ગયો હતો. તેણે પોતાના ધણીને ઉઠાડીને કહ્યું ‘એકવાર જઈને તપાસ તો કરી આવો.’

પણ ડોસાને વિશ્વાસ નહોતો થતો કે કોઈ ચોર હોય. તેણે બિલાડી છે એમ કહીને વાત જતી કરી. છેવટે બંને વચ્ચે વાદ વિવાદ શરૂ થયો. આ સંયોગને લાભ લઈને પંચુના દીકરાએ માંચડા ઉપરથી બિલાડીને ભેરથી નીચે ફેંકી. બિલાડીના પડવાનો અવાજ સાંભળીને ડોસો બોલ્યો: ‘ભેયું, માંચડા ઉપરથી બિલાડી નીચે પડી ગઈ. હવે તો વિશ્વાસ બેઠો ને?’

ડોસી પણ સાચું માનીને શાંતિથી સૂઈ ગઈ. પંચુ નો દીકરો આસ્તેથી નીચે ઉતર્યો અને ફરી એ લઈને ચાલતો થયો.

બીજે દિવસે સવારે તેણે માસ્તરને ફરી એ દેખાડી અને કુવી રીતે આ પરાક્રમ કયું એ પણ કહ્યું. પંચુના દીકરાની આ બુદ્ધિ બેઠને માસ્તરે એની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને ભવિષ્યમાં બાપ કરતાં સચાચો થશે એવી ભવિષ્યવાણી કહી.

પણ આ ચોરીથી મોટો ચોર પંચુ ખુશ ન થયો. તેની ઇચ્છા તો એવી હતી કે પોતાનો દીકરો કોઈ મોટી ચોરી કરી બતાવે.

એક દિવસ પંચુએ પોતાના દીકરાને બોલાવી કહ્યું: ‘જે ભાઈ, આવી સામાન્ય ચોરી કરવાથી તું ભવિષ્યમાં મહાન ચોર નહિ થઈ શકે. હું જે કહું તે તું કરી

શકે તો માનું કે તું મારો લાયક પુત્ર છે. તારે આ ગામના રાજની રાણીની ડોકમાંથી હીરાનો હાર ચોરી લાવવો.’

પંચુનો દીકરો હાર ચોરી લાવવા માટે રાજ થયો. બીજે દિવસે રાત્રે રાજમહેલ પાસે જઈ ચારે તરફ ફરી બધી તપાસ શરૂ કરી.

રાજમહેલ ઘણો સુંદર હતો. ચારે દિશાએ ચાર દરવાજા હતા. બધા દરવાજામાંથી જેટલું બેઠ શકાય તેટલું તેણે બધું બેઠ લીધું. બેતાં બેતાં એની નજર એક સડુથી ડિંચા ઓરડા તરફ પડી. એ ઓરડા છેક ચોથે માળે હતો. એમાં રાજરાણી સૂઈ રહેતાં. ચારે તરફ હથિયારબંધ સિપાઈઓ પહેરો ભરતા. તરત ચોરી કરવાનો નિર્ણય કરી પંચુનો દીકરો ઘેર આવ્યો અને કપડાં બદલાવી એક કાળી ચાદરથી પોતાનું શરીર ઢાંકી દીધું. સાથે એક તરવાર એક હથોડી ને થોડાક ખીસા લીધા.

પ્રથમ તો તે મુખ્ય દરવાજામાં દાખલ થયો. ઉપર જવા માટે ચાર ચોકી પાર કરવી પડે. દરેક ચોકી ઉપર પંદર પંદર પહેરેગીરો ઉભા છે. એ બધાય આખી રાત પહેરા નથી ભરતા. વારા ફરતી પહેરો ભરે છે. એ સિવાય રાજમહેલની આસપાસ તો ઘણા સિપાઈઓ છે.

જ્યારે પહેરો બદલાવવા માટે બધા પ્રહરીઓ એક સ્થળે

એકઠા થયા ત્યારે બધાની નજર ચૂકાવીને પંચુનો દીકરો અંદર ઘુસી ગયો. ત્યાર પછી પહેરેગીરો સાથે મળી જઈને પહેરો દેવા માંડ્યો. એને કોઈએ જોયો પણ નહિ તક મળતાં મળતાં તે ત્રણ ચોકી પાર કરીને ત્રીજે માળે પહોંચી ગયો.

ત્યાંથી તેણે જોયું તો ઉપરના ઓરડામાં વાદળી રંગનો દીવો ખળી રહ્યો છે. એકાએક પંચુના દીકરાના કાન પર કોઈ વાતો કરતું હોય એવું સંભળાયું. રાણીની એક દાસી રાણીને ઊંઘ આવવાની વાત સંભળાવી રહી હતી. એથી મજલાના પહેરેગીરો ખૂબ સાવધ થઈને પહેરો ભરી રહ્યો છે. એ લોકો સાથે મળી જવાનો કોઈ ઉપાય રહ્યો નથી. એ લોકોની આંખમાં ધૂળ નાખીને રાજ રાણીના ઓરડામાં ઘુસી શકાય એમ નથી.

એટલે તેણે ઉપરના ઓરડામાં જવા માટે ખીલાના પગથિયાં દિવાલમાં નાખવાનો વિચાર કર્યો, પણ રાખના પહેરેગીરો અવાજ સાંભળી જાય તો મોટી પંચાત ઉભી થાય.

સારા નસીબે નીચેના પહેરેગીરોએ અગિયારના ડંકા ઝાલર પર મારવા શરુ કર્યા. પંચુના દીકરાએ તરત એક એક અડાડ સાથે એક એક ખીતો ભીંતમાં નાખ્યો. ત્યાર પછી એક કલાકે બારના ડંકા થયા ત્યારે

ખીજ ખાર ખીલા નાખી દીધા અને એના ઉપર પગ દબાવે તે સીધો રાજરાણીના સૂઈ રહેવાના ચારડાની એક ખારી પાસે પહોંચી ગયો.

ત્યાર પછી તેણે ખારીમાંથી જોયું તો રાજ રાણી સૂઈ ગયાં હતાં, અને દાસી પણ ઝોત્તાં ખાઈ રહી હતી.

તક સાધીને પંચુનો દીકરો ખારી વાટેથી અંદર ગયો અને દાસીની પાછળ ઉભો રહ્યો. રાણીના ગળામાં હીરાનો હાર ઝળકી રહ્યો હતો. દાસી નિંદ્રાધિન થઈ

ગઈ એટલે પંચુના દીકરાએ આસ્તેથી રાણીના ગળામાંથી હાર ખેંચી લીધો. રાજ રાણી તો બર ઊંઘમાં હતાં. પંચુના દીકરાએ પોતાની કોયળીમાંથી સં-ભૂઈની નામની દવા કાઢીને દાસીને સુંઘાડી દીધી. દાસી સાવ ભૂઈત બની ગઈ. એટલે પંચુના દીકરાએ

દાસીના વસ્ત્રો કાઢી લીધાં અને પોતે પહેરી લીધાં.

હીરાનો હાર ધૂપાવીને તે નીચે ઉતરી ગયો. પ્રહરીઓ ક્રોધ એને રોકી શક્યા નહિ. સહુએ ખાન્યું કે રાણીની દાસી જય છે. આ રીતે પંચુનો દીકરો મુખ્ય દરવાજે થઈને રસ્તાપર આવી ગયો. એના આનંદનો તો પાર નહોતો.

ખીજે દિવસે સવારે તેણે પોતાના પિતાને રાણીના ગળાને હીરાનો હાર બતાવ્યો ત્યારે પંચુના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. કારણ કે તેણે એવી આશા રાખી જ નહોતી કે આવું બચકર કામ પોતાનો પુત્ર કરી શકશે. ખૂબ આનંદમાં આવી જઈને પંચુએ કહ્યું: ‘બેટા, હવે તું તારા બાપથી સવાયો થયો. ભગવાન તને સો વર્ષનો કરે.’

અહિં રાજમહેલમાં તો ભારે ધમાલ મચી પડી હતી. સવારે રાજરાણી ઉઠ્યાં ત્યારે દાસી મૂર્છિત થઈને પડી હતી. એનાં વસ્ત્રો ચોરાઈ ગયાં હતાં અને રાણીનો હીરાનો હાર પણ ગુમ થઈ ગયો હતો. આ કેવી રીતે બન્યું હશે એ વાત રાજરાણીથી સમજી શકાઈ નહિ. ક્યારે ચોર આવ્યો હશે, ક્યાંથી આવ્યો હશે અને આટલા પહેરેગીરોની આખમાં ધૂળ નાખીને કેવી રીતે છટકી ગયો હશે એ વાત રાજરાણીને ભારે મુઝવવા લાગી.

થોડીવાર પછી એક પહેરેગીર આવીને નમન કરતાં

બાલ્યો: ‘મહારાજ ! પાછલી રાતે એક માણસ દાસીના વેષમાં અહિંથી નીકળી ગયો છે.’

રાજાએ તરત આ ભયંકર ચોરને પકડવા માટે ચારે દિશાએ જસુસો મોકલ્યા; અને ચોરને જે પકડી લાવે તેને વીસ હજાર રૂપિયાનું ધનામ આપવાનું જાહેર કર્યું. પરંતુ કોઈ ચોરને પકડી શક્યું નહિ.

છેવટે રાજાએ એક દિવસ એક ઊંટ લાવવાની આજ્ઞા કરી. ઊંટની પીઠ ઉપર સોનામહોરના બે ઘડા ગોઠવી રાજાએ શહેર કોટવાલને હુકમ કર્યો કે આ ઊંટને આખા શહેરમાં ફેરવો અને જાહેર કરો કે મહારાણીના હીરાનો હાર જે ચોર લઈ ગયો છે, તે ચોર ખરેખરો સાહસિક હોય તો ઊંટ ઉપર રાખવામાં આવેલા સોના મહોરોના ઘડા ઉઠાવી જાય. હીરાના હારવાળો ચોર આ કામ કરશે તો એને ખૂબ જ સાહસિક ગણવામાં આવશે.’

ઊંટને ગામમાં ફેરવવા માંડ્યું. બે દિવસ થઈ ગયા પણ કશું બન્યું નહિ. ત્રીજે દિવસે સોનામહોરો વાળો ઊંટ એક નિર્જન લતામાંથી પસાર થયો. એ લતામાં વાઘનું ચામડું બિછાવીને, ઘૂણી ધખાવીને અને શરીરે બજૂતી ચાળીને એક જટાભુટ ખાવો બેઠો હતો. ઊંટનો પગરવ સાંબળીને ખાવો ધ્યાનમાંથી છૂટો થયો અને ઊંટના

રખવાળ સામે જોઈને બોલ્યો: ‘બાઈ, હું સમાધમાં બધું જોઈ શક્યો છું, તું નકામે ઊંટને દારીને હોરાન થઈ રહ્યા છે, ઊંટની પીઠ ઉપરથી મહોરો લેવાનું સાહસ કોણ કરી શકે? તારો ચહેરો જોઈને મને થાય છે કે તું ખૂબ ભૂખ્યો છે; તારી ઈચ્છા હોય તો મારી પાસે આવ અને ભગવાનનો થોડો પ્રસાદ લે....તારું કલ્યાણ થશે.’

બાવાજીની દયા જોઈને રખવાળ તરત બાવાજી પાસે આવ્યો. બાવાજીએ પોતાની ઝાળીમાંથી બદામપિસ્તાનો પાક કાઢીને રખવાળને આપ્યો. આવો સરસ સુગંધી અને લહેજતદાર પાક બિચારા રખવાળે જીંદગીમાં કોઈ દિવસ નહોતો ખાધો. ત્રણ ચાર બટકાં પેટમાં ગયાં કે તરત રખવાળ બેભાન થઈને ઢળી પડ્યો. બાવાજીના વેશમાં છૂપાયેલા પંચુના હીકરાએ રખવાળ ઉપર વાઘનું ચામડું ઓઢાડી દીધું અને ઊંટને લઈ તે રવાના થઈ ગયો.

રાત પડતી હતી....આછા આછા અંધારામાં નિર્જન રસ્તેથી ઊંટને નદી કિનારે લઈ જઈ પંચુના હીકરાએ ઊંટ ઉપરથી સોના મહોરોના ઘડા ખાલી કરી નાખ્યા અને બધી સોના મહોરો એક જગ્યાએ દાટી દીધી અને ખાલી ઘડામાં નદીની રેતી ભરીને ઊંટ ઉપર ગોઠવી દીધા.

ત્યાર પછી ઊંટને લઈને તે રખવાળ પાસે ગયો. રખવાળ હજી પણ બેભાન થઈને સૂતો હતો. પંચુના દીકરાએ રખવાળ પાસે ઊંટ ઉભો રાખીને ચાલતી પકડી.

ઘેર આવ્યા પછી રાતોરાત પંચુનો દીકરો દાટેલી સોના મહોરો ઘેર લઈ આવ્યો અને કોઈને ખબર ન પડે એવી જગ્યાએ છૂપાવી દીધી. આ કામ તેણે એવી ચાલાકીથી પાર પાડ્યું કે કોઈને પણ શંકા ન આવે.

ખીજે દિવસે મહારાજને ખબર પડી કે ઊંટનો રખવાળ કોઈ ખાવા પાસે ગયેલો અને ત્યાં બેભાન થઈ ગયો હતો. ઊંટ ઉપરથી સોનામહોરો લઈ જવામાં આવી છે અને બંને ઘડા નદીની રેતીથી ભરવામાં આવ્યા છે. આ સમાચર સાંભળીને રાજના કોઈનો પાર ન રહ્યો.

રાણીએ હઠ લીધી કે મારે ગમેતેમ કરીને પણ એ હીરાનો હાર ભેંધ્યે.

રાજાએ શહેરમાં સાદ પડાવ્યો: ‘જે ચોર મહારાણીનો હાર અને સોનામહોરો લઈ ગયો છે, તે ચોર ખરેખરો સાહસિક છે. જે એ ચોર રૂબરૂ આવીને હીરાનો હાર પાછો આપી જશે, તો એને બધી સોનામહોરો ધનામમાં આપી ગણાશે અને ત્રણ દિવસમાં હીરાનો હાર પાછો નહિ આપી જાય તો ગમે તે ઉપાયે ચોરને શોધી કાઢી એના સમગ્ર કુટુંબને આકરી સજા કરવામાં

આવશે.’

પંચુના દીકરાએ સાદ સાંભળ્યો. બીજે દિવસે તે કોઈ રાજકુમાર જેવાં વસ્ત્રો પહેરી, હીરાનો હાર પોતાના ગળામાં રાખી, પોતાના પિતાને તથા માતાને નમસ્કાર કરી રાજદરબારમાં ગયો. રાજદરબારમાં ઘણા માણસો એકઠા થયા હતા. મહારાજ ત્યારે રાજદરબારમાં પધાર્યા ત્યારે પંચુના દીકરાએ ઉભા થઈ એમના ચરણમાં હીરાનો હાર રજુ કર્યો અને કહ્યું: ‘મહારાજ, મારા બાપુ ભૂતકાળમાં મોટા ચોર હતા, મને પણ ચોર બનાવવાનું તેમણે શિક્ષણ આપ્યું હતું, હું ચોર વિદ્યામાં પારંગત થયો ત્યારે મારા ગુરૂએ કેરી ચોરી લાવવાનું કહ્યું. મેં એ કામ કરીને પરીક્ષા આપી પણ મારા બાપુને એથી સંતોષ ન થયો. એમણે મને મહારાણીશ્રીનો હાર ચોરી લાવવાનું કહ્યું. તરત મેં એ કામ કર્યું. અમારા જેવાને હીરાનો હાર શોભે નહિ. આ તો કેવળ પરીક્ષા પુરતું જ કાર્ય કર્યું હતું.’

પંચુના પુત્રની બુદ્ધિ જોઈને રાજા ખુશ થયો અને બોલ્યો: ‘હું તારી બુદ્ધિ ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. હવે તારે આવા હલકા કાર્યમાં બુદ્ધિનો ઉપયોગ કદી ન કરવો, પણ જનતાના કલ્યાણમાં બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો. આજથી હું તને મારા રાજ્યમાં ગુપ્તચર બાતાનો મુખી

બનાવું છું.’

એ સાંભળીને પંચુનો દીકરો મહારાજના ચરણમાં નમી પડ્યો.

માયાવી તુંબડું

ગીરનાર પાસે આવેલા એક ગામડામાં એક બ્રાહ્મણ, પોતાની વહુ અને ચાર છોકરાં સાથે રહેતો હતો. બ્રાહ્મણ બિચારો બહુ જ ગરીબ હતો, માંગી-ભીખીને માંડમાંડ પેટ ભરતો. ભીખ માંગીને જે કંઈ આવતું તેમાં માંડ બે જણને પુરું થતું, એટલે બિચારા બ્રાહ્મણને મહિનામાં પંદર લાંઘણ કરવી પડતી. કોઈ કોઈ વાર કોઈ જજમાનને ત્યાં સારો નરસો પ્રસંગ હોય ત્યારે બધાં પેટ ભરીને જમી શકતાં. પણ એવા પ્રસંગો રોજ ક્યાંથી હોય ? આ બધો ત્રાસ સહન કરીને બ્રાહ્મણી ગળે આવી ગઈ હતી. રોજ એના ઘણી ઉપર ખીજતી અને ગાળોનો વરસાદ વરસાવતી.

પણ બિચારો ગરીબ બ્રાહ્મણ કરે શું ? એ તો રોજ ચાર ગાઉના ચક્કર લગાવી થોડો લોટ મેળવતો. એનો સ્વભાવ ઠંડો અને ભલો હતો. રોજ સવારે એકસો ને આઠ વખત રામનામ લીધા વગર પાણી પણ નહોતો

પીતો. અને રોજ પૂજા પાઠ પણ નિયમિત કરતો.

એક દિવસ આ બેકારી અને ભૂખથી કંટાળીને આપઘાત કરવાના ધરાદાથી ગીરના જંગલમાં ગયો. હાથમાં રામનામની માળા હતી. સ્વયં આપઘાત કરીને પાપ બાંધવું એ કરતાં કોઈ જંગલના જનવરના હાથે મરી જવું એમ તેણે વિચાર્યું.

ચાલતાં ચાલતાં મધ્ય વનમાં આવ્યો તો પણ કોઈ હિંસક પ્રાણી દેખાયું નહિ. ચાલતાં ચાલતાં ભારે ગીચ વન આવ્યું, ન સૂરજ દેખાય કે ન વાદળાં દેખાય. ! ચારે દિશાઓ મોટા મોટા વૃક્ષોથી ઢંકાઈ ગઈ હતી. ભયાનકતા વ્યાપી ગઈ હતી. પણ કોઈ સ્થળે વાઘ, વરૂ, સિંહ રીંછ કે કોઈ હિંસક પ્રાણી દેખાતું જ નહિ; અરે એકાદું શિયાળ પણ ન દેખાયું. આવડું મોટું ગીરનું વન પણ વગરનું કેમ થઈ ગયું હશે, એ બ્રાહ્મણથી સમજી શકાયું નહિ.

છતાં મૃત્યુની આશા રાખીને બ્રાહ્મણ તો ચાલવા લાગ્યો. ઘણે દૂર જતાં એની નજર કોઈ પ્રકાશ ઉપર પડી. તે તરત ત્યાં ગયો અને જોયું તો ધૂણી ધખાવીને એક બેગીરાજ સમાધિ ચડાવીને બેઠા છે. બેગીરાજની દાઢી ઠેઠ પેટ સુધી પહોંચી છે, કપાળ મોટું તેજસ્વી છે, આંખો કેરીની ફાડ જેવી છે, માથાની જટા તો

જણે સુંવાળી
અને રૂપેરી છે.

પ્રાત્નજ
જે ગીરાજ ને
પગે લાગીને
બેઠા.

થો ડી
વાર પછી
જે ગીરાજે

સમાધિમાંથી જાગીને પૃથ્વીયું: ‘બચ્યા, તું શા માટે આવા
ઘોર વનમાં આવ્યો છે?’

પ્રાત્નજે નમ્રતાથી કહ્યું: ‘પ્રભુ, મારા દુઃખની
વાત સાંભળીને આપ શું કરશો ! મારા જેવો અભાગી
આ દુનિયામાં બીજે કોઈ નહિ હોય ! ઘરમાં મારી સ્ત્રી
અને ચાર બાળકો છે, પણ હું એ લોકોનું પોષણ કરી
શક્તો નથી. મારામાં કુટુંબ સાચવવાની શક્તિ નથી. એ
લોકોનું દુઃખ મારાથી સહન ન થયું એટલે વનના હિંસક
પ્રાણીઓના હાથમાં મારો પ્રાણ દેવા આવ્યો છું. પણ
હજી સુધી આ અભાગીનું મૃત્યુ થયું નથી, પ્રભુ ! કર્મમાં
કોણ જણે કેવું એ દુઃખ લખ્યું હશે !’

‘દુઃખી ન થતો બેઠા, આવરદા હોય ત્યાં સુધી

કોઈ મરી શકતું નથી. પણ તારું દુઃખ હવે દૂર થશે. આ લે.' કહી જોગીરાજે બ્રાહ્મણના હાથમાં એક તુંબડું મૂકતાં કહ્યું: 'જ્યારે તું આ તુંબડું ઉંધુ વાળીશ ત્યારે આમાંથી ગરમાગરમ ગાંઠીયા બહાર નીકળશે. હવે તને ખાવાપીવાની ચિંતા નહિ રહે.' આમ કહી જોગીરાજે બ્રાહ્મણને વિદાય કર્યો.

બ્રાહ્મણના આનંદનો તો પાર ન રહ્યો. હસતા હેયે તે ઘર તરફ ચાલતો થયો. હવે એને બીક લાગવા માંડી કે કોઈ હિંસક પ્રાણી આવીને મારી ન નાખે!

ઘણું ચાલ્યા પછી બ્રાહ્મણને છકડીને જખ લાગી. તરત તેણે માયાવી તુંબડું ઉંધુ વાળ્યું અને ગરમા ગરમ ગાંઠીયા નીકળી પડ્યા. બ્રાહ્મણે પેટ ભરીને ગાંઠીયા ખાધા. આહા! કેવો અપૂર્વ સ્વાદ! બ્રાહ્મણે આવા ગાંઠીયા તો જીંદગીમાં કદી ખાધા નહોતા. તે મનમાં ને મનમાં બોલવા લાગ્યો: 'હવે મારી ખાયડી ને છોકરાં ગાંઠીયા ખાધને ખૂબ રાજી થશે અને મારું માન જળવશે, મને કોઈ દિવસ ગાળો પણ નહિ દે. હે ભગવાન! તેં મને બચાવ્યો! તારી કૃપા વગર જોગીરાજ પાસેથી મને આ દેવતાઈ તુંબડું મળત નહિ.' આમ કહેતો કહેતો બ્રાહ્મણ ભગવાનનું નામ લેવા લાગ્યો.

રાત પડવી શરૂ થઈ. બ્રાહ્મણમાં હવે ચાલવાનું

જેર નહોતું, રસ્તામાં જ એક ધર્મશાળા દેખઈ. પ્રાત્નજી ધર્મશાળામાં એક રાત માટે આશરો લીધો. ધર્મશાળાવાળાએ ઠણા સંકોચ વગર આશરો આપ્યો.

પ્રાત્નજી નાહી, જપ તપ કરી કોઈ ન જાણે એવી રીતે તુંબડું ઉંધું વાળી ગાંઠીયા ખાઈ લીધા. ત્યાર પછી ઓશીકા પાસે સાચરી તુંબડું રાખી તે સૂઈ ગયો.

પણ તુંબડું ચોરાઈ જવાની બીકે પ્રાત્નજીને રાતના ખરોખર ઉંધ ન આવી. લગભગ દર ઠલાકે ઉઠીને તે તુંબડું છે કે નહિ એ જોઈ લેતો.

ધર્મશાળાના રખવાળથી આ વાત ધૂપી ન રહી. તેણે વારંવાર પ્રાત્નજીની તુંબડા માટેની કાળજી જોઈ લીધી. એના મનમાં શંકા થઈ કે આવા સામાન્ય તુંબડા ખાતર પ્રાત્નજી આટલી કાળજી શા માટે રાખતો હશે ! જરૂર આમાં કંઈક હશે.

ધર્મશાળાના રખવાળને તુંબડું જોવાનું બારે કુતૂહલ થયું. પ્રાત્નજી જ્યારે ખરોખર ઉંધી ગયો ત્યારે રખવાળે આરતેથી તુંબડું લઈને જોયું. પણ તુંબડું સાવ ખાલી જોઈને એના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. તેણે વિચાર્યું આનો અર્થ શું ? એક ખાલી તુંબડા માટે પ્રાત્નજી આટલી કાળજી શા માટે રાખે ? જરૂર આની અંદર કંઈક ભેદ છે. આમ વિચારી તે પોતાના ઓર-

ડામાં આવ્યો અને તુંબડાને ચારે તરફ ફેરવવા લાગ્યો. ફેરવતાં ફેરવતાં તુંબડું ઉંધું વળ્યું કે તરત ગાંઠીયાનો ઢગલો થઈ ગયો, ગરમાગરમ ગાંઠીયાથી આખો ઓરડો જાણે ભરાઈ ગયો.

આ જોઈને રખવાળ સજ્જડ થઈ ગયો. તેણે તરત પોતાની સ્ત્રીને તથા પોતાના બાળકોને બોલાવ્યાં. ગરમાગરમ ગાંઠીયા જોઈને સહુ ખાવા લાગ્યા અને ડબ્બામાં, ગોળામાં, ખાલી કે ઠીમાં ગાંઠીયા ભરવા માંડ્યા. આટલા બધા ગાંઠીયા મળવા છતાં પણ ધમંશાળાના રખવાળનો લોભ માયો નહિ. તેણે આના જેવું એક બીજું તુંબડું શોધીને બ્રાહ્મણના ઓશીકા નીચે મૂકી દીધું અને માયાવી તુંબડું પોતાના ઘરમાં સાચવી રાખ્યું.

બીજે દિવસે વહેલી સવારે કશા સંશય વગર બ્રાહ્મણ તો નકલી તુંબડું લઈને પોતાના ગામ તરફ ચાલતો થયો. જતાં જતાં તેણે વિચાર કર્યો કે હવે પોતે મોટો પૈસાદાર બની શકશે, ગાંઠીયાની દુકાન કરીને હજારો રૂપિયા કમાઈ શકશે. એ પૈસામાંથી બાળકોને સારાં વસ્ત્રો ને દરદાગીના પણ પહેરાવી શકાશે અને નવાં મકાન પણ બંધાવી શકાશે.

આવા વિચારો સાથે તે જ્યારે ઘેર આવ્યો, ત્યારે એની વહુ અને છોકરાં એકદમ એને ઘેરી વળ્યાં. બ્રાહ્મણે

બધાને તુંબડું ખતાવતાં કહ્યું: ‘આમ જુવો, આ માયાવી તુંબડું છે. આનાથી આપણા દુઃખનો અંત આવશે, હું જ્યારે આ તુંબડું ઉંધું વાળીશ ત્યારે જોટલા બ્રેઝએ તેટલા ગરમાગરમ ગાંઠીયા નીકળી પડશે.’

બ્રાહ્મણી તો બ્રાહ્મણની વાત સાંભળીને પત્થર જેવી જ બની ગઈ. બ્રાહ્મણે ભાંગ તો નથી પીધી ને! એક ખાલી તુંબડામાંથી કાંઈ ઢગલાખંધ ગાંઠીયા નીકળી શકે ખરા? જરૂર બ્રાહ્મણનું માથું ભમી ગયું લાગે છે.

ત્યાર પછી તેણે જોયું કે તુંબડું ઉંધું વાળવા છતાંયે ગાંઠીયા નીકળ્યા નહિ, ત્યારે તેણે નક્કી કર્યું કે બ્રાહ્મણ જરૂર ભૂખના દુઃખથી પાગલ થઈ ગયો છે.

પણ બ્રાહ્મણની સ્થિતિ તો જોવા જેવી થઈ ગઈ હતી. તેણે વિચાર્યું કે ધર્મશાળાવાળાએ જ મારું તુંબડું લઈ લીધું લાગે છે; અને નક્કી તુંબડું મૂકી દીધું લાગે છે.

બીજે દિવસે સવારે બ્રાહ્મણ ધર્મશાળાવાળા પાસે આવ્યો અને હાથે પગે લાગી પોતાનું તુંબડું માગવા લાગ્યો.

પણ પરિણામ ઉંધું આવ્યું. ધર્મશાળાવાળાએ બ્રાહ્મણની વાત સાંભળીને રોષથી કહ્યું: ‘શું તું મને ચોર કહેવા માગે છે? જલદી ચાલ્યો જ, નહિ તો પાગલ-

ખાનામાં મોકલવો પડશે.' આમ કહી બ્રાહ્મણને તગડી મૂક્યો.

બ્રાહ્મણ ભગવાનનું નામ લેતો લેતો ફરીવાર જોગી-રાજ પાસે ગયો અને પોતાની સઘળી વીતક કથાકહી.

જોગીરાજે હસીને એક બીજું તુંબડું આપ્યું. બ્રાહ્મણ રાજ થતો પોતાને ઘેર આવ્યો; અને પોતાની સ્ત્રી તથા બાળકોને બોલાવીને તુંબડું દેખાડ્યું. બ્રાહ્મણી અને બાળકો તો ખડખડાટ હસવા જ માંડ્યાં. બધાએ નક્કી કર્યું કે હવે બ્રાહ્મણને પાંચવડીએ બાંધ્યા સિવાય છૂટકો નથી, નહિ તો ધીમે ધીમે ગાંડપણ વધતું જશે.

પણ જ્યારે તુંબડું ઉંધું વાળ્યું, ત્યારે ગાંઠીયા તો ન નીકળ્યા પણ બદામ, કેસર, એલચી અને પિસ્તાં-વાળા મસાલાદાર પેંડા નીકળ્યા અને એક મોટો રાક્ષસ નીકળી પડ્યો.

રાક્ષસ તો એકદમ બ્રાહ્મણને મારવા લાગ્યો. આ જોઈને બ્રાહ્મણ અને બધાં બાળકો કાગારોળ કરવા લાગ્યાં પણ બ્રાહ્મણે તરત તુંબડું સવળું કર્યું એટલે રાક્ષસ અલોપ થઈ ગયો.

બ્રાહ્મણે વિચાર્યું, આ તો બારે મળ. હવે ધર્મ-શાળાવાળાને બરાબર બતાવી શકાશે. ગાંઠીયાનું તુંબડું

એ ચોરી ગયો છે. એટલે એને બરાબર સજા કરવી પડશે.

આ પ્રમાણે નકકી કરી બ્રાહ્મણ એક દિવસ રાતે માયાવી તુંબડું લઈને ધર્મશાળાવાળા પાસે ગયો. અગાઉની માફક આજ પણ માયા પાસે તુંબડું રાખી ઢોંગ કરી સૂઈ ગયો.

ધર્મશાળાવાળો પણ બ્રાહ્મણ સૂઈ ગયો છે એમ ધારીને ધીરે ધીરે અંદર આવી સાયવીને બીજું તુંબડું ઉપાડી ગયો. ત્યાર પછી પોતાનાં સ્ત્રી બાળકોને બોલાવીને કહ્યું: ‘અગાઉ જે બ્રાહ્મણ પાસેથી આપણે તુંબડું મેળવ્યું હતું, તેજ બ્રાહ્મણ પાસેથી આજ આ બીજું તુંબડું મળી શક્યું છે. પેલામાંથી ગાંઠીયા નીકળ્યા હતા, આમાંથી વળી કંઈક માત્રપાણી મળશે.’ આમ કહીને તેણે તુંબડું ઉંધું વાળ્યું.

તરત અંદરથી ભયંકર રાક્ષસ નીકળ્યો અને ધર્મશાળાવાળાને તથા એનાં સ્ત્રી બાળકોને ઘડાઘડ મારવા લાગ્યો. બધા બુમો પાડવા લાગ્યા: ‘કોઈ આવો, અમને બચાવો, અમને રાક્ષસ મારી નાખે છે....કોઈ આવો બચાવો!’ આ બધી ચીચીયારીઓ સાંભળીને બ્રાહ્મણ ધર્મશાળાવાળા પાસે આવ્યો અને બોલ્યો: ‘મારું ગાંઠીયા

વાળું તુંબડું પાછું આપી દે નહિ તો આ રાક્ષસ તને
ને તારા કુટુંબને હમણાં જ ખાઈ જશે.’

ધર્મશાળાવાળાએ
તરત આહ્વાણને હાથ
જોડીને કહ્યું: ‘મને ખચાવો
મહારાજ, હું તમારું
તુંબડું આ ઘડીએ જ
આપી દઉં છું.’ આમ
કહીને ધર્મશાળાવાળાએ
ગાંઠીયાનું તુંબડું હાજર
કર્યું.

આહ્વાણે પેંડાવાળું તુંબડું સીધું કર્યું એટલે રાક્ષસ
અત્યોપ થઈ ગયો.

ત્યાર પછી બંને તુંબડાં લઈને આહ્વાણ ઘર તરફ
રવાના થયો.

ઘર આવીને આહ્વાણે પોતાની સ્ત્રીને તથા બાળકોને
માયાવી તુંબડામાંથી ગરમ ગાંઠીયા કાઢીને દેખાડ્યા.
સ્ત્રીના મનમાં ખાત્રી થઈ કે આહ્વાણ પાગલ નથી થયો,
ત્યાર પછી પેંડાવાળું તુંબડું ઉંધું કર્યું, થોડા પેંડા
નીકળ્યા અને પાછળથી રાક્ષસ પણ નીકળ્યો. સ્ત્રી બાળકો
એકદમ ગભરાઈ ગયાં પણ આહ્વાણે હસીને તુંબડું સવળું

કરી નાખ્યું એટલે રાક્ષસ અલોપ થઈ ગયો.

ત્યાર પછી બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણી અને બાળકો મળીને આનંદથી પેડા ગાંઠીયા ખાવા લાગ્યાં. બંને વસ્તુઓ સરસ હતી. આવી મસાલાવાળી સુંદર ચીજો આ લોકોએ જીંદગીમાં કદી જોઈ પણ નહોતી.

હવે બ્રાહ્મણને કોઈ પ્રકારનું દુઃખ ન રહ્યું. તેણે તો પેડા ગાંઠીયાની મોટી દુકાન કરી. ગામના બધા માણસો એને ત્યાંથી જ પેડા ગાંઠીયા લેવા માંડ્યા કારણ કે આવા પેડા ગાંઠીયા કોઈએ જીંદગીમાં ખાધા જ નહોતા. એકાદ મહિનામાં તો બ્રાહ્મણની પ્રસંશા આખા કાઠિયાવાડમાં થઈ ગઈ.

બહારગામના માણસો પણ જથાબંધ પેડા ગાંઠીયા મંગાવવા લાગ્યા.

ચાર છ મહિનામાં તો બ્રાહ્મણે મોટું મકાન બનાવ્યું અને માલદારની માફક મોજથી રહેવા લાગ્યો.

પણ એક દિવસ બારે વિપત્તિ આવી પડી. બ્રાહ્મણના દીકરાએ એક દિવસ પેડાગણું તુંબડું ઉંધું કર્યું, પેડા તો ઘણા નીકળ્યા પણ સાથોસાથ રાક્ષસો પણ બહાર નીકળી પડ્યા અને મોટું તોફાન મચાવી મૂક્યું. ઘરની સઘળી વસ્તુઓ તોડી ફેડી નાખી. બ્રાહ્મણ બિચારો દોરતો આવ્યો અને તુંબડું સવળું કર્યું એટલે

બધી માયા અતોપ થઈ ગઈ. પછી બ્રાહ્મણે પેંડાવાળું તુંબડું એક ચોરડામાં મૂક્યું અને ચોરડાને તાણુ માર્યું; બ્રાહ્મણ સિવાય કોઈ પેંડાવાળા તુંબડાનો ઉપયોગ કરી શકે નહિ એવી વ્યવસ્થા થઈ ગઈ.

પણ બ્રાહ્મણના છોકરાઓ ભારે અળવીતરા હતા. એક દિવસ ગાંઠીયાવાળું તુંબડું લઈને બંને છોકરા લઢવા માંડ્યા. તાણાતાણી કરતાં તુંબડું નીચે પડ્યું અને બે કટકા થયા. બ્રાહ્મણે ઘેર આવીને જોયું તો બિચારો નિરાશ થઈ લમણે હાથ મૂકીને બેસી ગયો. હવે ગાંઠીયા વગર શું કરવું? ઘરાકોને કેવી રીતે સંતોષ આપવો? વગેરે પ્રશ્નોથી બ્રાહ્મણ મુંઝાઈ ગયો. એની સ્ત્રીએ સલાહ આપી કે જોગીરાજ પાસે જાઓ અને વીતક કથા કહો.

બ્રાહ્મણ કુરીવાર જોગીરાજ પાસે ગયો અને ગાંઠીયાવાળું તુંબડું ભાંગી ગયાના સમાચાર રડતી આંખે કહ્યા.

જોગીરાજે એક બીજું તુંબડું આપતાં કહ્યું: ‘આ તુંબડું બરાબર જળવજે. આ તુંબડું જશે તો પછી હું એક પણ નહિ આપું.’

બ્રાહ્મણ હરખાતા હૈયે ઘેર આવ્યો. પોતાના ચોરડામાં જઈ તેણે તુંબડું ઉંધું વાળ્યું. તેણે ધાર્યું

હતું કે તુંબડામાંથી ગાંઠીયા નીકળશે. પણ આ તો ગાંઠીયાને બદલે સોના ચંદીના દાગીનાઓ નીકળવા જ માંડ્યા. કોઈમાં હીરા જડ્યા હતા, કોઈમાં મોતી હતાં. બ્રાહ્મણનું મકાન તો ઝળહળી ઉઠ્યું.

બ્રાહ્મણના હર્ષનો પાર ન રહ્યો. તેણે પેંડા ગાંઠીયાની દુકાન કાઢી નાખી અને દાગીનાની દુકાન માંડી.

પછી તો મણા શી રહે ! નાના મોટા રાજરજવાડા પણ આવા સુંદર દાગીના ખરીદવા લાગ્યા. બ્રાહ્મણી પણ ધરેણાંથી લદાઈને રાણીની માફક ફરતી. એના છોકરાઓ પણ રાજકુમાર માફક સાહેબી ભોગવવા લાગ્યા. પણ બ્રાહ્મણ તો ગરીબનો ગરીબ જ રહ્યો. તેણે પોતાનો વેશ છોડ્યો નહિ.

બ્રાહ્મણનું આટલું બધું સુખ જોઈને એ ગામનો દરબાર મનમાં બળવા માંડ્યો. તેણે ખાનગી પેટે જાણી લીધું કે બ્રાહ્મણ કોઈ દેવી ચમત્કારથી આટલાં ધરેણાં મેળવે છે, એટલે તેણે બ્રાહ્મણને બોલાવીને આ માટે પૂછ્યું. બ્રાહ્મણ કોઈ દિવસ જુદું બોલતો નહિ, તેણે ધરેણાંના તુંબડાની વાત દરબારને કહી સંભળાવી. દરબારના મનમાં આ માયાવી તુંબડું હાથ કરવાની લાલચ થઈ.

એક વખત દરબારે બ્રાહ્મણને કહ્યું : ‘મારા દીકરા નાં લગ્ન થવાનાં છે, એ પ્રસંગે મારે બે લાખ રૂપિયાનાં

ધરેણીં ખરીદવાં છે. આટલાં બધાં ધરેણીં જોયા તપાસ્યા વગર ખરીદાય નહિ, માટે તું તારું તુંબડું લઈને અહીં આવ એટલે એમાંથી પસંદ કરી શકાય.’

બ્રાહ્મણ માયાવી તુંબડું લઈને દરબારને ત્યાં ગયો. દરબારે તુંબડું આંચકી લીધું અને બ્રાહ્મણને પણ મારી ને તગડી મૂક્યો.

અપમાનથી બ્રાહ્મણના ક્રોધનો પાર ન રહ્યો. તે તરત ઘરમાંથી રાક્ષસવાળું તુંબડું લઈને દરબારની ડેલી સામે આવ્યો. ત્યાર પછી તુંબડું ઉધું વાળ્યું. શરૂઆતમાં થોડા પેંડા નીકળ્યા અને પછી તો સેંકડો રાક્ષસો તુંબડામાંથી ઉછળી પડ્યા. એ રાક્ષસોએ એવું બચંકર તોફાન માચાવ્યું કે જે કહી જ શકાય નહિ. આખા દરબારગઢમાં દેકારો થઈ પડ્યો. દરબારની રાણીએ દરબારની કુંવરીએ, દરબારના દોકરાએ, દરબારના માણસો બધા રાડે રાડું ને ખૂમે નાખવા માંડ્યા. ગામના બધા માણસો રાક્ષસના બચથી પોતપોતાના ઘરમાં ધૂપાઈ ગયા.

દરબારે જોયું કે હમણાં મને ને મારા કુટુંબને આ રાક્ષસો કાચા ને કાચા ચાવી જશે....મારો દરબાર ગઢ માટી ભેગો કરી નાખશે....એટલે દરબાર તો મોઢામાં ખાસડું લઈ દોડતા દોડતા બ્રાહ્મણ પાસે આવ્યા અને

બોલ્યા : ‘મહારાજ, મારા ઉપર દયા કર....હવે હું તને કોઈની નહિ કનડું...આ માયા ઝટ સંકેલી લે.’

પ્રાત્મજી દયાળુ હતો. તેણે માયાવી તુંબડું સવળું કર્યું એટલે તરત બધા રાક્ષસો અલોપ થઈ ગયા. પછી દરબારે ધરેણાંવાળું તુંબડું પ્રાત્મજીને પાછું આપી દીધું. પ્રાત્મજી હસતો હસતો ઘેર આવ્યો.

ધર્મ ધ્યાન કરતો કરતો અને દાન પૂન્યની ધારા વહાવતો વહાવતો પ્રાત્મજી પોતાના કુટુંબ સાથે રાજ જોવા સુખમાં રહેવા લાગ્યો.

બહુઈ દિવાસળી

એક દિવસ
એક સૈનિક
નિર્જન રસ્તા-
પરથી જઈ
રહ્યો હતો.
એના બભા
પર થેલો લટ-
કતો હતો અને
હાથમાં તર-
વાર હતી.

ચાલતાં ચાલતાં એકાએક એક ડાકણ જેવી ડાશી સાથે ભેટા થઈ ગયો ડાશીનો દેખાવ અતિ ભયંકર હતો.

સૈનિક તો ડાશીને બેતાં જ હેબતાઈ ગયો. સૈનિકને મૂર્છા આવે એ પહેલાં જ ડાશીએ મીઠા અવાજે કહ્યું: 'કાં સૈનિક જીવાન, શા સમાચાર છે? હાથમાં તરવાર ને ખભે કોથળો લઈને ઢીક ધૂમી રહ્યો છે. થેલામાં કંઈ છે કે સાવ ખાલી? પણ હું એક સરસ સમાચાર આપું છું. ચટાક દઈને માલદાર થવાની મરજી છે?'

‘હા...હા.’ સૈનિકે કહ્યું.

‘ત્યારે સાંભળ, સામે વડનું જે ઝાડ દેખાય છે, ત્યાં જઈશ એટલે તે ઝાડમાં એક પોલ દેખાશે. એ પોલ ઠેઠ નીચે ગઈ છે. એ પોલ વાટેથી તારે નીચે જવું, તારી કમ્મરે હું એક રસ્સી બાંધી દઈશ, તું જરા ખેંચીશ એટલે તરત હું તને ઉપર ખેંચી લઈશ, સમજ્યો?’

‘પણ ઝાડની પોલમાંથી નીચે જઈને મારે શું કરવું?’ સૈનિકે પ્રશ્ન કર્યો.

‘કહું છું, ઠેઠ નીચે પહોંચ્યા પછી પ્રથમ એક ચોરડો દેખાશે, એ ચોરડામાં એક પટારો પડ્યો હશે અને પટારા ઉપર એક કુતરું બેઠું હશે. મારી આ લાલ ચાદર તારી પાસે રાખ. આ ચાદર તારે કુતરા સામે પાથરવી એટલે તરત કુતરું એના પર બેસી જશે. પછી તું પટારો ઉઘાડીને

જેજે એટલે એમાં છલોછલ પૈસા ભર્યા હશે. તારી ઇચ્છામાં આવે એટલા પૈસા લઈને તારો પેલો ભરજે. કુતરું તને જરાય હેરાન નહિ કરે. ત્યાર પછી આગળ જઈશ એટલે ખીજે ઓરડો આવશે. એમાં પણ એક પટારા ઉપર ભયંકર દેખાવનું કુતરું બેઠું હશે. મારી લાલ ચાદર પાથરીશ એટલે કુતરું એના પર બેસી જશે અને તું પટારો ખોલીશ એટલે અઢળક રૂપિયા ભર્યા હશે; તારી ઇચ્છામાં આવે એટલા તું લઈ શકીશ. પણ ત્યાર પછીના ઓરડો બધા કરતાં સારો છે. ત્રીજા ઓરડામાં પણ એક પટારા ઉપર ભયાનક કુતરું બેઠું હશે. એની બંને આંખો સળગતા અંગારા જેવી ધુરકતી હશે. મારી લાલ ચાદર પાથરીશ એટલે તને પટારો ખોલવાની તક મળશે. એ પટારામાં સોનામહોરો ભરી હશે; અને એક ખૂણામાં દિવાસળીની એક પેટી પડી હશે તારે દિવાસળીની પેટી લઈને મને આપવી અને પૈસા, રૂપિયા, સોનામહોરો વગેરે તું જેટલું લઈ શકે એટલું તારે રાખવું.’

ડોશી સાથે નક્કી કરીને સૈનિક લાલ ચાદર લઈ, કેડમાં દોરી બંધાવી ઝાડની પોલ વાટે નીચે ઉતર્યો, નીચે જતાં તો ભય લાગ્યો પણ અચાનક ખૂબ પ્રકાશ દેખાતાં એના મનને શાંતિ વળી પ્રકાશમાં તે જોઈ શક્યો, સામે જ

એક ચોરડો છે. સૈનિક ચોરડામાં ગયો, બેયું તો એક પટારા ઉપર કુતરું બેઠું હતું. લાલ ચાદર પાથરતાં જ કુતરું પટારા પરથી નીચે આવી ગયું. ત્યાર પછી તેણે થેલામાં પૈસા ભર્યા. ત્યાર પછી 'મધે અંધારું' થઈ ગયું સૈનિક લાલ ચાદર લઈને આગળ ગયો. ખીજા ચોરડામાંથી આ પ્રમાણે રૂપિયા મેળવ્યા ત્યાર પછી તે ત્રીજા ચોરડા તરફ આગળ વધ્યો.

જરા દૂર જતાં જ ત્રીજા ચોરડા દેખાયો. ડોશીના કહેવા મુજબ સળગતા અંગારા જેવી આંખોવાળો કુતરો એ ચોરડા વચ્ચે પડેલા પટારા પર બેઠો હતો.

સૈનિકે ડોશીની લાલ ચાદર પાથરી. બચાંકર કુતરો ધીરેધીરે નીચે ઉતરીને ચાદર પર બેસી ગયો. પટારો ઉઘાડતાં જ સૈનિકની આંખો છક થઈ ગઈ. આંખો પટારો સોનામહોરોથી છલકતો હતો. પણ સૈનિકના મનને આનંદ અહિં કોણ જુવે! તેણે થેલામાંથી પૈસા અને રૂપિયા કાઢી નાખ્યા અને આંખો થેલા સોનામહોરોથી ભર્યો. થેલાનું વજન એટલું બધું થઈ ગયું કે હલીયલી પણ ન શકે. છતાં માંડમાંડ ખભે ઉંચકીને તે ઉપર આવ્યો.

ડોશીએ દિવાસળીની પેટી માગી; પણ સૈનિક તો સોનામહોરો ભેઠને એ પેટી લાવવી બૂલી ગયો હતો.

એટલે ડોશીની માફી માગી તે ફરીવાર નીચે ગયો અને દિવાસળીની પેટી લઈ આવ્યો. આટલી બધી સોના-મહોરોના બદલામાં ડોશી સામાન્ય દિવાસળીની પેટી શા માટે માગતી હશે એ જાણવા માટે સૈનિકે પ્રશ્ન કર્યો, ડોશીએ વાત કરવાની ના પાડી. સૈનિકે તરવાર કાઢીને ખીક બતાવી છતાં ડોશી ન બોલી એટલે સૈનિકે તરવાર વતી ડોશીનું ગળું કાપી નાખ્યું અને દિવાસળીની પેટી પોતાના ખીસામાં મૂકી સોનામહોરનો થેલો ખભે ઉંચક્યો.

ડોશીને મારીને તે ચાલતો થયો. ચાલતાં ચાલતાં એક મોટું શહેર આવ્યું, શહેરની મોટામાં મોટી હોટલમાં ઉતરીને તેણે ભાત ભાતનું ભોજન કર્યું. ત્યાર પછી પોતાનો મેલો પોષાક અને ગંદા જોડા કાઢી નાખી નવો પોષાક અને નવા જોડા ખરીદીને પહેર્યા. મોટા જગીર-દાર તરીકે તે શહેરમાં પંકાવા લાગ્યો. કયાંય ઉત્સવ હોય તો એને નિમંત્રણ મળતું. બધા એની સાથે સ્વદેશ સંબંધી ચર્ચા કરતા અને ત્યાંના રાજ તથા રાજપરિવારના સમાચાર આપતા.

એક દિવસે લોકોને મોઢેથી સૈનિકે સાંભળ્યું કે આ રાજની કુંવરી ઘણીજ સુંદર છે, પરંતુ રાજ સિવાય કોઈ એને જોઈ શકતું નથી. કારણ કે રાજકન્યાની ગ્રહ કુંડળીમાં એવું ભાવિ લખાયેલું છે કે, તે કોઈ સૈનિકની

પત્ની બનશે. રાજ કોઈ પણ ઉપાયે પોતાની કન્યાનું ભાવિ ભંસવા ઠર્યું છે. તેથી જ રાજ પોતાની રૂપાળી કન્યાને એક કિલ્લેબંદીવાળા મહેલમાં પુરી રાખે છે.

પણ હવે તો સૈનિક શ્રીમંત માણસ બની ગયો હતો. ઘણા રૂપિયા ખર્ચીને તેણે એક મહેલ લીધો, ઘણા રૂપિયા દેશસેવાના કામમાં આપ્યા, ગરીબો અને કંગાલોને બે હાથે દાન દેવા માંડ્યાં. આમ નાણાં ખર્ચતાં ખર્ચતાં છેવટે સૈનિક સાવ ખાલી થઈ ગયો. એના મિત્રો ને ખુશામતખોરો ચાલ્યા ગયા.

એક દિવસ સંધ્યા વખતે તે ફરવા નિકળ્યો. ઘેર પાછા ફરતાં રાત પડી. અંધારું એટલું હતું કે રસ્તો સૂઝે નહિ. તરત તેણે ખીસામાંથી ડોશીવાળી દિવાસળી ની પેટી કાઢી અને એક દિવાસળી સળગાવી તરત ચારે તરફ પ્રકાશ થઈ ગયો. સામે કોઈ મોટો રાજમહેલ ઝળકારા મારવા લાગ્યો. રાજમહેલના દ્વારમાંથી એક કુતરો બહાર આવ્યો અને સૈનિક સામે ઉભો રહ્યો. ત્યાર પછી માનવી ભાષામાં તે બોલ્યો: ‘શી આજ્ઞા છે ? હજુર.’

સૈનિક તો અશ્ચર્યથી અવાક બની ગયો હતો. તરત તેના મનમાં દિવાસળીની પેટીની વાત યાદ આવી તે બોલ્યો: ‘મારે થોડા રૂપિયા જોઈએ.’

તરત કુતરો મહેલમાં ચાલ્યો ગયો અને થોડી વારે રૂપિયાની બરેલી એક થેલી લઈ આવ્યો. ત્યાર પછી કુતરો ધીરે ધીરે ક્યાંક અદૃશ્ય થઈ ગયો.

પોતાના મહેલમાં આવીને સૈનિકે ફરી પાછું રાજ-શાહી જીવન શરુ કર્યું. જ્યારે જ્યારે પૈસાની જરૂર પડતી ત્યારે ત્યારે તે બહુ ઘિવાસળી સળગાવતો અને અગાઉના ભોંયરાવાળા કુતરાઓ વારાફરતી આવીને સૈનિકની ધચ્છા પુરી કરી જતા.

એક દિવસે તેણે સોનામહોરની રખેવાળી કરતા કુતરાને આ દેશના રાજની કુંવરીને લઈ આવવાનો હુકમ

કર્યો. તત્કાળ કુતરો ચાલ્યો ગયો અને થોડી જ વારમાં પોતાની પીઠ પર એક ઊંઘતી સ્ત્રીને લઈ આવ્યો. સૈનિકે રાજકન્યાને બરાબર ભેઠ લીરી રાજકન્યા દેવકન્યા જેવી સુંદર હતી. સૈનિકે અને જગાડવાનો ઘણો પ્રયત્ન કર્યો

પણ રાજકન્યા જગી નહિ એટલે કુતરો રાજકન્યાને લઇને એના મહેલમાં મૂકવા ચાલ્યો ગયો.

તેજ દિવસે પોતાનાં મા ખાપ સાથે જમવા બેસતાં રાજકુમારીએ કહ્યું: ‘મને આજ વિચિત્ર સ્વપ્ન આવ્યું હતું’, એક મોટો કુતરો મને ઉઠાવી ગયો અને કોઈ સૈનિક પાસે મને મૂકી. એ સૈનિકે ઘણી ખુમે મારી.... પછી એકાએક મારી આંખ ઉઘડી ગઈ.’

આ સ્વપ્નની વાત સાંભળીને રાજરાણી વિચારમાં પડ્યાં. રાજકન્યાનું રક્ષણ કરવા ખાતર તરત સ્ત્રી ચોક્કીદારોની વ્યવસ્થા કરી.

રાત પડી. સૈનિકે ફરી વાર રાજકુમારીને લઈ આવવાની કુતરાને આજ્ઞા કરી. કુતરો તરત પોતાની પીઠ પર રાજકુમારીને લઈ આવ્યો.

ચોક્કી કરનાર એક સ્ત્રી આ બધું જોઈ ગઈ. તેણે તરત સૈનિકના મહેલ પર ખડીથી નિશાની કરી. કુતરો જ્યારે કન્યાને ઘેર પહોંચાડીને પાછો ફર્યો ત્યારે તેણે એ નિશાન જોયું એટલે આખા શહેરનાં મકાનો પર તેણે એવાં ખડીનાં નિશાન કરી વાળ્યાં.

બીજે દિવસે સવારે રાજ રાણી, સ્ત્રી ચોક્કીદારના દહેવા પ્રમાણે તપાસ કરવા બહાર નીકળ્યાં પણ આખા ગામના મકાનો પર એક સરખાં નિશાન હતાં. રાજ-

કુમારીને કયા મકાનમાં લઈ જવામાં આવી હતી તે નક્કી કરી શકાયું નહિ.

પણ રાણી ખૂબ બુદ્ધિમાન હતી. તેણે એક તૂટેલી કોથળીમાં મેંદો ભરીને એ કોથળી રાજકુમારીની કેટે ખાંધી દીધી. રાતે કુતરો આવીને રાજકન્યાને ઉપાડી ગયો. પણ માર્ગમાં મેંદાની ઝીણી ધાર થઈ નહીં છે એ ખ્યાલ કુતરાને ન રહ્યો. રોજની માફક તે રાજકુમારીને એના મહેલમાં પાછી મૂકી ગયો.

ખીજે દિવસે મેંદાના લીંટા પરથી રાજરાણી સૈનિકના મકાનમાં હાજર થયાં અને સૈનિકને પકડાવી કેદમાં પુરી દીધો.

આમને આમ થોડા દિવસો વીતી ગયા, એક દિવસે લોકોએ સાંભળ્યું કે આવતી કાલે સૈનિકને ફાંસી દેવાની છે.

ખીજે દિવસે તો લોકોનાં ટોળેટોળાં ફાંસીનો માંચડો જોવા માટે નીકળ્યાં. સૈનિકને ફાંસીના માંચડા પર હાજર કર્યો. એટલે સૈનિકનો ચહેરો કોતુક ભર્યા હાસ્યથી ખીલી ઉઠ્યો. તેણે ધીરે ધીરે રાજાને કહ્યું: ‘મહારાજ, હું મૃત્યુ પહેલાં એક વાર ધૂમ્રપાન કરવા ઇચ્છુ છું.’

રાજાએ કશો વાંધો ન લીધો એટલે જુદું જ દિવાસળીની પેટ્ટી ખડાર કાઢીને સૈનિકે સળગાવી. તત્કાળ

ત્રણે ય કુતરાઓ હાજર થયા. સૈનિકે કહ્યું: 'તમે અને ફાંસીમાંથી બચાવો.'

તરત ત્રણે કુતરા રાજ રાણી અને રાજદરબારના માણસો પર રાક્ષસની માફક કુદી પડ્યા. ઘડીવારમાં તો લોકો બચના માર્યા ભાગવા માંડ્યા. છેવટે રાજાએ કબુલ કર્યું કે પોતાની કન્યા સૈનિકને પરણાવશે.

ત્યાર પછી રાજકન્યા સાથે સૈનિકનાં લગ્ન થયાં. અડધું રાજ અને ત્રણ કુતરા સાથે સૈનિક સુખી જીવન ગુજારવા લાગ્યો.

દવલી દીકરી

એક હતી ડોશી. ડોશીને ત્રણ દીકરી. મોટીનું નામ એકાક્ષી...એને એકજ આંખ હતી. બીજીનું નામ કમળા. એને બે આંખો હતી. ત્રીજીનું નામ ત્રિનેત્રા, એને ત્રણ આંખો હતી. એકાક્ષી અને ત્રિનેત્રા ઉપર ડોશીનું હેત ધણું હતું. કમળા બિચારી સામાન્ય માણસ જેવી બે આંખોવાળી હોવાથી ડોશીને એના પર જરાય પ્રેમ નહોતો. ડોશી અને બંને બહેનો બે આંખવાળી કમળાને ખૂબ જ દુઃખ આપતી. ઘરના કામનો સંઘળો બોલે કમળાને માથે હતો. થોડાંક ગાડર હતાં તે પણ કમળા ચારવા જતી. આટલું બધું કામ કરવા છતાં કમળાને

કોઈ ખાવા દેતું નહિ.

એક દિવસે બપોરે વનવગડામાં કમળા ગાડર ચારતી બેઠી હતી. સૂરજનો તાપ સખત હતો. કમળાને કકડીને ભૂખ લાગી. ભૂખ્યા પેટે ન રહી શકવાથી તે તરત ઉઠીને ઘેર ગઈ, ડોશી પાસે ખાવાનું માગ્યું તો ડોશીએ ખાવાનું દેવાને બદલે કમળાના બંને ગાલ પર તમાચા ચોટી દીધા અને વનવગડામાં ધકેલી.

ભૂખના દુઃખથી પીડાયેલી કમળા વનવગડામાં પાછી આવી. ભૂખ અસહ્ય લાગવા માંડી એટલે એક ઠેકાણે બેસીને તે ધ્રૂસકે ધ્રૂસકે રડવા લાગી.

કમળાનું રૂદન ચારે દિશાને ડોડાવી રહ્યું હતું. ખરે બપોરે બિચારી કમળાની વહારે કોણ આવે? પણ દુઃખી માણસનો બેલી તો ભગવાન છે ને? એક વૃદ્ધ બાઈ અચાનક ત્યાં આવી ચડી અને રડી રહેલી કમળાને પૂછ્યું: ‘અરે દીકરી, આમ વનવગડામાં બેસીને શું કામ રડે છે?’

કમળાએ ધારીને જોયું તો એક વૃદ્ધબાઈ લાકડીને ટેકે ઉભી હતી. એની આંખમાં માની મમતા હતી. એના શબ્દોમાં સહાનુભૂતિ હતી. કમળાએ રડતાં રડતાં કહ્યું: ‘માજી, મને ખૂબ જ ભૂખ લાગી છે.’

‘અરે, એટલા માટે તું રડે છે! શું તારે કોઈ

એવું નથી કે તને ખાવાનું આપે ?' વૃદ્ધ બાઈએ પ્રશ્ન કર્યો.
 'મારે એક માને બે બેનો છે. મારી માની હું
 દબલી દીકરી છું. મારા પર એમનું જરાય હેત નથી.
 મને બધા ઘણું જ દુઃખ દીએ છે, કશું ખાવા પણ નથી
 આપતાં.' કમળાએ પોતાની દુઃખની વાત કહી.

'સારું, હવેથી તારે ખાવાની ચિંતા નહિ કરવી
 પડે. તારાં ગાડરમાં એક બકરું છે, એ બકરાંને જ્યારે
 કહીશ ત્યારે તને ખાવાનું લાવી આપશે. ભાતભાતનું
 ભોજન હાજર કરી દેશે.' બાઈએ કહી માજી ચાલ્યાં ગયાં.

કમળાએ એક બકરું પાળ્યું હતું. એ બકરા પર
 કમળાને ઘણું જ હેત હતું. રોજ પોતાની સાથે વગડામાં
 ચારવા લઈ આવતી. કમળાએ તરત નાના બકરા પાસે

ખાવાનું માગ્યું.
 કાણજીએ ક્યાંથી
 એકાએક ભાત-
 ભાતનાં ભોજન-
 થી ભરેલી થાળી
 આવીને હાજર
 થઈ. કમળાએ
 આનંદ ભર્યા હૈયે
 પેટ ભરીને ખાધું.
 સાંજ પડી ત્યારે

તે હસતી રમતી નાચતી કૂદતી ગાડરના ટોળા સાથે
ઘેર ગઈ.

આ પ્રમાણે કમળા રોજ વનવગડામાં ભાતભાતનાં
ભોજન જમવા લાગી અને એનું દુબળું શરીર ધીરેધીરે
સુધરવા લાગ્યું, નવું લોહી ચડવા માંડ્યું, રૂપ પણ ખીલવા
માંડ્યું! આ બધું જોઈને એની મા અને બંને બહેનો ઈર્ષ્યાની
આગમાં સળગવા લાગી. તેઓ વિચારવા લાગ્યા, આપણે
આટલાં બધાં ખાઈએ છીએ છતાં માંદલાં જ રહીએ છીએ
અને આ કમુડી કશું ખાધાપીધા વિના રૂપે રંગે વધતી
જાય છે. આમ શા માટે બને છે એની તપાસ કરવી
જોઈએ એમ વિચારી એક દિવસે ડોશીએ એકાક્ષીને
કમળા કાંઈ ચોરી છૂપીથી ખાય છે કે નહિ એ તપાસ
કરવા કમળા સાથે ગાડર ચારવા મોકલી. એકાક્ષી ભારે
આળસુ હતી, બપોરનો તડકો તપવા માંડ્યો એટલે
એક આંખવાળી તો એક ઝાડના છાયા નીચે જઈને
સૂઈ ગઈ. કમળાએ પોતાના બકરા પાસે ભોજન માંગીને
ખાઈ લીધું. સાંજ પડી એટલે એકાક્ષીને ઉઠાડીને કમળા
ઘેર આવી. ડોશીએ જ્યારે પૂછ્યું ત્યારે એકાક્ષી કશું
કહી શકી નહિ. કારણ કે તે કશું જોઈ-જાણી શકી નહોતી.

બીજે દિવસે ફરીવાર ત્રિનેત્રાને કમળા સાથે
મોકલી, ત્રણ આંખવાળી ત્રિનેત્રા બહુ ચાલાક હતી. એ તો

છાંધવાનેા ડોળ કરીને એક ઝાડ નીચે જગતી પડી રહી. કમળાને નાની બહેનના ઢોંગની ઠશી ખખર નહોતી, તેણે તો હંમેશ માફક પેટ ભરીને જમી લીધું. ઝાડ નીચે સૂઈ રહેલી ત્રિનેત્રાએ બધું જોઈ લીધું. સાંજે ઘેર આવીને તેણે સઘળી વાત ડોશીને કહી. ડોશી આ સાંભળીને ખૂબ ક્રોધે ભરાઈ અને કમળાને દુઃખ દેવા ખાતર ડોશીએ તરત કમળાના વહાલા બકરાને મારી નાખ્યો. બકરાને મારી નાખી એનું ચામડું ઉતરડી લઈ, માત્ર એ ચાર હાડકાં કમળાને આપ્યાં ને કહ્યું: 'લે હવે તું તારે પેટ ભરીને ખા.'

પોતાના વહાલા બકરાની આ દશા જોઈને કમળા પોકેપોકે રડવા લાગી.

અચાનક પેલી વૃદ્ધબાઈ અહિં આવી પહોંચી અને કમળાના માથા પર હાથ મૂકીને બોલી: 'કેમ રડે છે દીકરી ?'

કમળાએ રડતાં રડતાં સઘળી વાત કહી. વૃદ્ધબાઈએ બધું સાંભળીને માયાળુ અવાજે કહ્યું: 'સારું, તું આ હાડકાના કકડા તારા ઘર સામે આજ રાતે દાટી દેજે. કાલ સવારે ત્યાં એક આંબો ફાલ્યો ફુલ્યો ઉગી નીકળશે. એ આંબા પર મીઠી અને સુંદર પાકી કેરીઓ લટકતી હશે. એ આંબા પરથી તારા સિવાય કોઈ કેરીઓ લઈ

શકશે નહિ, બીજું કોઈ લેવા જશે તો એને એક ફેરી તો શું પાંદડું પણ નહિ મળે.’

બીજે દિવસે સવારે ઉઠીને ડોશી અને ત્રણે બહેનો એ આશ્ચર્યથી જોયું તો, ઘરની સામે જ એક ઘેઘુર આંખો ઉભો હતો અને એમાં સિંદુરીયા રંગની રસદાર ફેરીઓ લચી રહી હતી. આ જોઈને ડોશીએ કમળાને આંખાના ઝાડ પાસે જવાની સખત મના કરી.

પ્રથમ એકાક્ષી ફેરી તોડવા માટે આંખા પર ચડી. જેમ જેમ તે ફેરી લેવા હાથ લાંબો કરે તેમ તેમ ફેરીની ડાળ એના હાથમાંથી છટકી જાય. કોઈ પણ ઉપાયે ફેરી હાથમાં આવે જ નહિ. છેવટે થાકીને તે નીચે ઉતરી ગઈ.

ત્યાર પછી ત્રિનેત્રા ઉપર ચડી. એની પણ એવી જ દશા થઈ એટલે કમળાએ આગળ આવીને કહ્યું: ‘તમે તો કોઈ લઈ શકતાં નથી, હવે હું મહેનત કરી જોઉં.’

કમળાની આવી વાત સાંભળીને બંને બહેનો ખડખડાટ હસી પડી. એકાક્ષી બોલી: ‘અમે નથી લઈ શક્યાં એ તું કેવી રીતે લેવાની હતી?’

પણ કમળા તો સડસડાટ આંખા ઉપર ચડી ગઈ અને રસથી ભરેલી મનની પાકી ફેરીઓ એક પછી એક ચુસવા લાગી. આ જોઈને બંને બહેનો અને ડોશીના ક્રોધનો પાર ન રહ્યો. ડોશીએ હુકમ કર્યો કે કમળાએ

આંખાની છાયામાં પણ ન આવવું.

એક દિવસ એકાક્ષી અને ત્રિનેત્રાચ્છ મળીને વિચાર કર્યો: 'આંગણે આવો સરસ આંખો, આટલી સુંદર ફેરીઓ અને આપણે આંખ ફાડીને બેસી રહીએ એ સાઈં નહિ,

આ કરતાં કમળાને ઉપર ચડાવી ફેરીઓ નીચે પડાવીએ તો સાઈં.'

કમળાને હુકમ કર્યો એટલે કમળા તરત આંખા ઉપર ચડી ગઈ અને પાછી પાછી ફેરીઓ તોડીને નીચે ફેંકવા લાગી. એની બંને બહેનો બધી ફેરીઓ ઉઠાવી ઉઠાવીને એક ટોપલીમાં ભરવા લાગી. ટોપલી ભરાઈ ગઈ એટલે કમળા આંખા ઉપરથી નીચે ઉતરી ગઈ.

બરાબર એ સમયે એક રાજકુમારને ઘોડાપર બેઠને એક ક્ષીએ કેરીની ટોપલી ઢાંકી દીધી. આંખા ઉપર લટકતી સુંદર કેરીએ બેઠને રાજકુમારે પૂછ્યું: ‘મને આ કેરીએ પડી દેશો?’

તત્ત એકાક્ષી અને ત્રિનેત્રા તૈયાર થઈ.

પ્રથમ એકાક્ષી આંખા ઉપર ચડી. પરંતુ એ એકાદ કેરી પણ ન પાડી શકી. ત્યાર પછી ત્રિનેત્રા ચડી; એની પણ એ જ દશા થઈ. એટલે એક ખૂણમાં ધૂપાઈને ઉભેલી કમળા સામે આવીને બોલી: ‘હું કેરીએ આપું છું.’

તરત તે આંખા ઉપર ચડી ગઈ અને રસભરી મધુર કેરીએ તોડીને રાજકુમારને આપી. કેરીએ ખાઈને રાજકુમાર તો ખૂબ રાજી થયો. આવી મધુર કેરીએ તેણે જીંદગીમાં કદી ચાખી નહોતી. એ સિવાય કમળાને રૂપભર્યો ચહેરો બેઠને એના મનમાં થયું, આ તો રાણી થવાને યોગ્ય છે. એટલે રાજપુત્ર કમળાને ઘોડા પર બેસાડીને પોતાના દેશ તરફ રવાના થઈ ગયો. ત્યાં પહોંચ્યા પછી એણે કમળા સાથે લગ્ન કર્યા.

ડોશી અને એની બંને દીકરીએ તો ઈર્ષામાં બળી રહી હતી. કમળાના ચાલ્યા ગયા પછી આંખો સુકાઈને પડી ગયો.

અહિંતો કમળા મહારાણી બનીને મહાસુખ ભોગવી

રહી છે. એક દિવસે તે ઝરખામાં બેઠી બેઠી પોતાને અંખોડો બાંધી રહી હતી એ સમયે બહાર રસ્તા પર તેણે જોયું તો, બે બિખારણો સામે ઉભી ઉભી ભિક્ષા માગી રહી છે. એ બંનેમાં એક બિખારણના દેહ પર કેટલાય ઘા વાગ્યા હતા અને ખીજ આંધળી હતી. આ જોઈને કમળાના હૈયામાં દયા પ્રગટી. તેણે બંને બિખારણોને અંદર બોલાવી. બિખારણોને સામે આવેલી જોતાં જ કમળા ચમકી ઉઠી. આ તો એની જ બંને બહેનો છે, એકાક્ષી અને ત્રિનેત્રા.

તરત કમળાએ બંને બહેનોને નવરાવી ધોવરાવી સારાં વસ્ત્રો પહેરવા આપ્યાં અને હંમેશ માટે બંને બહેનોને પોતાને ત્યાં પ્રેમ પૂર્વાક રાખી.

વિજળી

ગંગા નદીને કિનારે એક ગરીબ બ્રાહ્મણી રહેતી હતી. એને એક રૂપાળી દીકરી હતી. દીકરીનું નામ હતું વિજળી. મિચારી બ્રાહ્મણીના દિવસો ધણા દુઃખમાં જતા. રેડીયો ચલાવીને અને કાથીના દોરડાં વણીને માંડમાંડ બે પેટ ભરાતાં. ધીરેધીરે બ્રાહ્મણીની ઉમ્મર મોટી થવા લાગી, તે હવે આંખોથી પુરું જોઈ પણ નહોતી શકતી.

કાંતવાનું કામ પણ થતું નહોતું, દોરડાં પણ વણાતાં નહોતાં. મહિનામાં પંદર દિવસ તો લાંઘણમાં જતા.

છેવટે એક દિવસે વૃદ્ધ બ્રાહ્મણીએ વિજળીને કહ્યું: 'જે વિજ્ઞુ, હવે મારાથી કામ થઈ શકતું નથી, હવેથી તારે જ રોજ કાંતવું પડશે. સમજ ?'

વિજળી બહુ રમતિયાળ હતી, તે કદી પણ કામ-કાજમાં મન પરોવતી નહિ. માની વાત સાંભળીને તે છણકો કરતાં બોલી: 'મારાથી એ બધું નહિ થાય. મા! તમે કાંતી ન શકોતો બીજું કોઈ કામ કરો, પણ મારાથી રેંટીયો ચલાવી શકાશે નહિ.'

આ સાંભળીને વિજળીની મા ખૂબજ રોષે ભરાઈ અને ઠપકો આપવા મંડી. વિજળી ધરને ખૂણે બેસીને પોકે પોકે રડવા લાગી.

બરાબર આ સમયે એ દેશની રાણી એક પાલખીમાં બેસીને વિજળીના ઘર પાસેથી જઈ રહી હતી. સ્ત્રીનું રૂદ્ધ સાંભળીને તે પાલખીમાંથી નીચે ઉતરી અને ગરીબ બ્રાહ્મણીના ઘરમાં દાખલ થઈ.

અંદર ગયા પછી રાણીએ વિજળીને રડવાનું કારણ પૂછ્યું.

વિજળીની માને પોતાની દીકરીની છાકરમત અને ઉદ્વેગની વાત કહેતાં શરમ આવી તેથી તેણે ફેરવીને

વાત કરી: 'શું કરું
રાણી સાહેબ, મારી
દીકરીને કાંતવાનું
બહુ ગમે છે, પણ
હું ઘણો ગરોબ છું,
રેં ટી વા ની નવી
ત્રાક ખરીડી શકાય
એવી મારી સ્થિતિ
નથી, તેથી છોકરી
રડે છે.'

'બસ, એટલા
માટેજ તારી
દીકરી રડે છે!
મારા મહેલમાં

ઘણી ત્રાક પડી છે અને રૂની પુણીઓનો પણ પાર નથી
તારી દીકરીને મારી સાથે મોકલ, મારા મહેલમાં બેસીને
એની મરજીમાં આવે એટલું કાંતે અને મનનું સુખ
મેળવે.'

વિજળીની માએ હર્ષપૂર્વક વિજળીને રાણી
સાથે મોકલી.

મહેલમાં આવીને રાણીએ પુણીથી બરેલા ત્રણ

ઔરડા દેખાડતાં કહ્યું: ‘વીજી, આમ જો કેટલી પુણીઓ છે! તું જો આ બધી પુણીઓનું સુતર બનાવી આપે તો મારા પુત્ર સાથે તારાં લગ્ન કરી દઉં.’

પણ વિજળીએ ત્રિચાર્યું, આટલી પુણીઓ તો આખી જીંદગી સુધી કાંતતાં પણ પુરી થાય નહિ અને રાજપુત્ર સાથે પોતાનાં લગ્ન પણ થાય નહિ. આમ ત્રિચારીને તે ધૂસકે ધૂસકે રડવા લાગી.

આ પ્રમાણે રડતાં રડતાં ત્રણ દિવસ ચાલ્યા ગયા. ચોથા દિવસની સવારે તેણે જોયું તો ઔરડા પાસે ત્રણ સ્ત્રીઓ આવીને ઉભી છે: ત્રણેય સ્ત્રીઓ દેખાવમાં ઘણી કદરૂપી હતી. એક સ્ત્રીના બંને પગ ચેપાઈ ગયેલા હતા, બીજીનો નીચલો હાઠ ઝૂલી રહ્યો હતો અને ત્રીજી સ્ત્રીના ડાબા હાથનો અંગુઠો પહેાળો થઈ ગયેલો હતો.

એ ત્રણે સ્ત્રીઓએ વિજળી પાસે આવીને કહ્યું: ‘બહેન તું શા માટે રડી રહી છે?’

વિજળીએ પોતાના દુઃખની બધી વાત ત્રણેય સ્ત્રીઓને કહી. તે સાંભળ્યા પછી ત્રણે સ્ત્રીઓ બોલી: ‘અમે ત્રણે જણીઓ કાંતનારી છીએ, તારા લગ્નની રાતે જો તું અમને બહેનો ધારીને નિમંત્રણ આપે અને અમારી સાથે એક પંગતે જમવા બેસે, તો આ ત્રણે ઔરડામાંની સઘળી પુણીઓ અમે એક જ દિવસમાં કાંતી

દઢએ. હવે કહે તને આ શર્તથી સુખ ઉપજે છે ?'

‘હા.’ કહી વિજળીએ આગમનો દમ લીધો. એના મનનો બોલો હજવો થયો.

ત્યાર પછી તરત પડછંદ શરીરવાળી ત્રણેય સ્ત્રીઓએ રેંટીયા ચલાવવા શરૂ કર્યા. બપોરના વખતે રાણી વિજળીનું

કંતામણુ બેવા
આવી. વિજ-
ળીએ એકદમ
ત્રણેય કાંતનારી-
ઓને ઓરડામાં
ધૂપાવી દીધી.
રાણીએ બેયુ
તો પુણીઓનો
ઘણો ભાગ કં-
તાઈ ગયો હતો.
આટલી બધી
પુણીઓ કંતા-
યેલી બેઠને
રાણીને ભારે
આશ્ચર્ય થયું
તેણે વિજળીની

મશાંસા કરતાં બાકીની પુણીઓ કાંતી નાખવાનું કહ્યું.

રાણીના ગયા પછી ચોરડામાં સંતાયેલી ત્રણેય કાંતનારીઓએ બહાર આવી બાકીની, સઘળી પુણીઓ કાંતી નાખી અને વીજળીને કહ્યું: ‘જે બહેન, તારી પ્રતિજ્ઞા તું ભૂલતી નહિ.’

ત્યાર પછી ત્રણેય સ્ત્રીઓ ચાલી ગઈ.

વિજળીએ રાણીને બધું સુતર દેખાડ્યું. રાણી પણ સંતોષ પામી ને પોતાના પુત્ર સાથે વિજળીના લગ્નની તૈયારી કરવા લાગી.

લગ્નના બે દહાડા અગાઉ રાણીએ આવી વિજળીને પૂછ્યું: ‘તારાં કોઈ સગાવહાલાને નિમંત્રણ આપવું છે કે?’

વિજળીએ કહ્યું: ‘હા રાણીમા, મારે કાકાની દીકરી ત્રણ બહેનો છે. એમણે મારા પર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, એ લોકોને મારા લગ્નમાં આવવાનું કહેવાનું છે.’

લગ્નની રાતે એ ત્રણેય સ્ત્રીઓ ખૂબ સાધારણ પોષાકમાં આવીને હાજર થઈ. વિજળીએ ત્રણે બહેનોનો આદરપૂર્વક સત્કાર કર્યો.

આવી કદરૂપી સ્ત્રીઓનો સત્કાર થતો જોઈને રાજપુત્રે વિજળીને પૂછ્યું: ‘આ કોણ છે?’

રાજપુત્ર જાણી શક્યો કે, એ વિજળીની બહેનો છે. રાજપુત્રે કહ્યું: ‘વિજુ, તું આટલી સુંદર છે, પણ તારી

બહુનો આટલી કદરૂપી શા માટે છે ?

વિજળીએ કહ્યું: 'એ હું નથી જાણતી. એમને જ પૂછી બેઠબે.'

એટલે રાજપુત્રે પહેલી કાંતનારીને પૂછ્યું એટલે તેણે જણાવ્યું કે, ઘણી તાંત ચસાવવાથી પોતાના પગ ચપટા થઈ ગયા છે. બીજીને પૂછતાં જણવા માગ્યું કે, રેંટીયાનું સૂતર હોઠવડે ભીનું કરવાથી એનો નીચલો હોઠ ઢળી પડ્યો છે. ત્રીજી સ્ત્રીને પૂછ્યું: 'તારો અંગુઠો આમ ચપટો કેવી રીતે થયો છે?'

તે બોલી: 'ઠાયમ સૂતર કાંતવાથી આ પ્રમાણે મારો અંગુઠો ચપટ થઈ ગયો છે.'

આ વાત સાંભળીને રાજપુત્રે ભય પામતાં કહ્યું: 'મારી રાણીને હું કદી પણ સૂતર કાંતવા નહિ દઉં.'

ત્યારથી વિજળીને કોઈ દિવસ સૂતર કાંતવું પડ્યું નથી.

નવું બાલ સાહિત્ય

ચાલક ચોર	૦-૮-૦
હનતા બાળ	૦-૫-૦
વાધણની બોડમાં	૦-૮-૦
પદ કથાઓ	૦-૬-૦
કિશોર વાનાવણી	૦-૮-૦
પન્નાકુમારી	૦-૮-૦
આનંદ તરંગ	૦-૮-૦
સત્ય કથાઓ	૦-૬-૦
ભગ્વત ભારત	૦-૧૦-૦
રામજીનો ખગ્ગી	૦-૬-૦
પરતુ સંગીત	૦-૬-૦
ગંગાના ગદ્ય	૦-૧૦-૦
દુધનીળી	૦-૧૦-૦
મીઠીસાણી	૦-૬-૦
વાપ સમત	૦-૫-૦
બાકુ શિશુ	૦-૧૦-૦
બાળકોનું રામાયણ ભાગ ૧-૨	૨-૦-૦
ચાલો સાહ્ય	૦-૬-૦
નાના કેડનવીસ	૧-૦-૦
પોશાના પરાક્રમ	૦-૫-૦
મુખ મંડળ	૦-૬-૦
સત્ય ગંગા ૧-૨	૦-૧૨-૦
આનંદ મંજુષા	૦-૧૨-૦

... .

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

